

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет педагогіки та психології
Кафедра педагогіки та методики початкової та дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО
СЕРЕДОВИЩА В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітня програма «Дошкільна освіта»
Здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «магістр»
факультету педагогіки і психології
Андрейко Ірини Василівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Бойко Марія Миколаївна

РЕЦЕНЗЕНТ:

директор Тернопільського закладу
дошкільної освіти (ясла-садок) №21
Тернопільської міської ради
Блаженко Людмила Василівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНООСВІТИ.....	8
1.1. Виникнення та етапи впровадження інклюзивної освіти: історико- педагогічний аспект.	8
1.2. Нормативно-правові та організаційні засади створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.....	16
1.3. Команда супроводу та роль її учасників у створенні інклюзивного освітнього середовища.....	38
1.4. Використання STEM-технологій як інноваційного підходу до створення інклюзивного середовища в закладах дошкільної освіти.....	50
Висновки до розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (STEM-ПІДХОДУ) В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	55
2.1. Характеристика досліджуваної групи та умови її функціонування.....	55
2.2. Впровадження STEM-технологій у практику групи.....	59
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження та їх вплив на освітню практику.....	66
Висновки до розділу 2.....	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вивчення та дослідження інклюзивної освіти є актуальним не тільки для розширення наукових знань, але й для створення практичних рекомендацій, які можуть бути запроваджені в роботу закладів освіти. На сьогоднішній день спостерігається значний досвід в організації інклюзивного навчання як в Україні, так і за її межами, проте багато важливих аспектів залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого вивчення, аналізу й обґрунтування.

Актуальність теми дослідження обумовлена доцільністю забезпечення однакових можливостей для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх навчальних потреб, у контексті сучасної освітньої системи. Інклюзивна освіта поступово набуває важливості у розвитку суспільства, тому що спрямована на забезпечення умов, де кожна дитина зможе отримати якісну освіту у зручному для неї середовищі. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування в закладах дошкільної освіти інклюзивного освітнього процесу, де формується підґрунтя для подальшого розвитку дитини.

Нормативно-правова база для організації інклюзивного освітнього процесу в закладах дошкільної освіти включає низку міжнародних та національних документів. Зокрема ж, «Конвенція ООН про права дитини» та «Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю» підтверджують право кожної дитини на якісну освіту, що сприятиме її комплексному розвитку, соціалізації, адаптації та інтеграції в суспільство. Особливу увагу зосереджено на забезпеченні однакового доступу до якісної освіти для дітей з ООП.

Державні законодавчі акти, зокрема Конституція України та Закон України «Про освіту», зазначають основні принципи інклюзивної освіти, а саме створення сприятливих умов для інтеграції дітей з ООП в навчальне середовище. На підставі Закону України «Про дошкільну освіту», у закладах

дошкільної освіти формують відповідні групи з інклюзивним навчанням, які забезпечують індивідуалізований підхід до кожної дитини.

Основним документом, який регулює інклюзивну освіту, є Постанова Кабінету Міністрів України № 530 від 12 липня 2017 року, яка затверджує порядок організації інклюзивного навчання у закладах освіти. В цьому документі зазначається про надання додаткових послуг, а саме підтримка асистента вихователя, впровадження корекційно-розвиткових занять, в тому числі адаптацію освітніх програм і комфортного середовища для потреб дітей.

Варто відзначити, що протягом останніх десяти років українські науковці, серед яких В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столярченко, А. Шевчук, О. Савченко та інші, активно досліджують питання залучення дітей з ООП до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та інтеграції у соціальне середовище. Саме їхні наукові здобутки сприяють формуванню основи задля подальшого розвитку інклюзивного навчання в Україні та наданню рівного доступу всім дітям до якісного навчання.

Ключове у сучасних умовах - це адаптувати дітей до реального життя, забезпечити надання послуг які вони потребують. Слід зазначити, що заклад дошкільної освіти (ЗДО) з інклюзивним навчанням беззаперечно є установою, яка здійснює певну систему навчальних послуг, на основі тих потреб, які виникають у дітей з ООП у процесі їх розвитку та освоєння першої сходинки в загальній системі освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти посилену увагу приділяють інноваційним технологіям, серед яких значне місце займає STEM-освіта. Цей підхід допомагає формувати логічне мислення, розвивати творчість, сприяти ефективній командній роботі та забезпечувати здатність до самостійного вирішення завдань. Інтеграція STEM-підходів у освітнє середовище відкриває

додаткові можливості для залучення кожної дитини до навчального процесу, незалежно від її індивідуальних особливостей

Аналіз наукових джерел підтверджує, що питання інклюзивного навчання дітей з ООП залишається актуальним і багатогранним. Це обумовлює потребу в подальших дослідженнях, спрямованих на вдосконалення організації навчального процесу в інклюзивних групах із застосуванням STEM-методів. Тому ми вважаємо, що тема магістерської роботи «Особливості організації інклюзивного середовища в дошкільному закладі» є актуальною.

Об'єкт дослідження: інклюзивне освітнє середовище в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження: інноваційні технології та підходи до створення інклюзивного середовища в закладах дошкільної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити можливість STEM-освіти як інноваційної технології організації інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.

Відповідно до мети дослідження нами було визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати сучасні наукові й методичні джерела, які стосуються організації інклюзивного освітнього середовища у ЗДО.

2. Розкрити зміст та ключові засади інклюзивної освіти в контексті дошкільного навчання.

3. Виявити основні проблеми та виклики в організації інклюзивного освітнього процесу в ЗДО;

4. Оцінити роль STEM-освіти як інноваційного підходу у формуванні інклюзивного середовища в ЗДО.

5.Здійснити експериментальне впровадження STEM-освіти в інклюзивній групі та оцінити її вплив на пізнавальні та соціальні навички дітей.

У роботі ми використовували такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури, вивчення нормативно-правових документів щодо інклюзивної освіти, порівняння сучасних інноваційних технологій, систематизація та синтез наукових даних;

емпіричні: спостереження за дітьми в інклюзивній групі, опитування та анкетування педагогів та батьків, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний) для перевірки ефективності впровадження STEM-освіти в практику інклюзивної групи та спостереження за розвитком дітей з ООП, методи кількісної і якісної обробки експериментальних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що з'ясовано поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», завдяки проведеному аналізу наукових джерел і педагогічних практик було виділено основні умови, які забезпечують успішну інтеграцію дітей у навчальний процес, охарактеризовано роль команди супроводу у формуванні інклюзивного середовища, значення STEM-освіти для розвитку диференційованого навчання, обґрунтовано STEM-методику адаптовану до індивідуальних можливостей кожної дитини.

Практичне значення дослідження. Отримані результати можуть слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення методичного забезпечення та системи підвищення професійної компетентності педагогів у напрямі STEM-освіти. Практичні напрацювання дослідження доцільно використовувати для поліпшення педагогічної практики, оновлення освітніх

програм у ЗДО, а також під час підготовки посібників і методичних рекомендацій щодо організації інклюзивного освітнього середовища в ЗДО.

Структура дослідження. Нашаробота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (101найменування), додатків. Загальний обсяг роботи становить 95сторінок, з них 65 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Виникнення та етапи впровадження інклюзивної освіти: історико-педагогічний аспект

Термін «інклюзія» в контексті освіти розпочав активно використовуватися в другій половині ХХ століття, попри те що ідея доступної та однакової освіти для всіх бере свій початок значно раніше. 1960-70-х роках у світі почали активно говорити про права людей з інвалідністю, а саме про їхні права на освіту не у спеціалізованих закладах, а в загальноосвітніх навчальних закладах. Значну роль у 1971 році сприяла Резолюція № 1185 Парламентської асамблеї Ради Європи, яка закликала країни-члени Ради Європи поступово й системно переходити від ізоляції до навчання дітей з інвалідністю в загальноосвітніх школах. У США в 1975 році розпочав діяти Закон «Про освіту для всіх дітей з інвалідністю», в якому йшлося, що кожна дитина з інвалідністю має повноваження навчатися у звичайних навчальних закладах.

У 1960–70-х роках почав відбуватися глобальний рух від сегрегації до інтеграції дітей з інвалідністю в освіті. Підставою для подальших міжнародних угод виступила Декларація прав інвалідів, яка була прийнята ООН у 1975 році, яка підкреслювала що особи з інвалідністю мають такі ж громадянські, політичні, соціальні, а також культурні права, як і інші громадяни, та зобов'язанні мати можливість використовувати ці права на рівних умовах.

Пізніше у 1990 році у Джомт'єні (Таїланд) було прийнято Світову декларацію про освіту для усіх та проведено конференцію на якій ухвалили рішення, що всі люди незважаючи на соціальний статус, стать, етнічне

походження, інтелектуальні та фізичні можливості мають право на базову освіту, хоча термін «інклюзія» тоді ще не вживався.

Проблема здобуття освіти особам з інвалідністю знаходиться в центрі робіт багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Е. Андрєєва, В. Бондаря, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Н. Сабат, Є. Ярської-Смирнової, О. Акімової. Як зазначено в проаналізованих джерелах, проблема інтеграції дітей з обмеженими можливостями в загальноосвітній простір є досить актуальна та різнобічна, що надає необхідність її подальшої розробки, зокрема щодо впровадження інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта є досить важливою складовою нинішньої освітньої системи, яка забезпечує рівний доступ до навчання для кожної дитини незалежно від їх особливостей: фізичних, психологічних, соціальних. Сама ідея інклюзії базується на переконанні, що кожна дитина, незалежно від фізичних, інтелектуальних чи соціальних відмінностей, наділена правом на якісну освіту в умовах, що допомагають їхньому розвитку та соціалізації. У структурі закладу дошкільної освіти інклюзивна освіта допомагає формуванню гармонійного та толерантного середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися та відчувати свою цінність і будувати соціальні зв'язки.

Спробуємо звернутись до праць науковців та державних документів та узагальнити визначення ключових понять: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище.

Термін інклюзія має латинське походження, що означає включення або залучення. Все частіше інклюзія почала вживатися в педагогічному контексті у 1960-1970 роках. Цей термін почав замінювати такі поняття як інтеграція, сегрегація, асиміляція.

У соціал-педагогічній науці цей термін виник не надто давно, вітчизняні науковці пояснюють його по-різному. Так, Л. Міщик гадає, що

«інклюзія – це процес зростання ступеня залучення усіх дітей у суспільне життя та різних програмах». А. Колупаєва розуміє його як «об'єднану освітню систему із надання належної освіти усім учням; стовідсоткове включення дітей з особливими потребами у різні аспекти шкільної освіти, які є доступними для інших дітей» [62, с. 306].

Слід зауважити, що педагогічний аспект інклюзії передбачає два вектори. Перший – це зростання рівня освіченості усього суспільства у зв'язку повної доступності всіх громадян України до освітніх послуг. Другий вектор освітнього виміру інклюзії спрямований на створення умов для подолання соціальної ізоляції осіб з обмеженими можливостями. Впевненість у твердженні, що освіта є фундаментом для формування гуманного соціуму і одним із основних прав людини, є підґрунтям для впровадження понять інклюзивне виховання та інклюзивне навчання.

Вже у 1994 році термін інклюзія набуває офіційного статусу, оскільки було прийнято Саламанську декларацію ЮНЕСКО – це ключовий документ міжнародного значення, який закликає щоб освіта відбувалася без бар'єрів.

На основі даної декларації, Україна та багато інших країн почали проводити реформи освітньої системи у сторону інклюзивного навчання. Саламанська декларація внесла великі корективи в світову освітню політику, зазначивши інклюзію як норму.

«Інклюзивна освіта (інклюзія – inclusion (англ.) – залучення), передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку» [69].

У своїх працях О. В. Таранченко зазначає, що «інклюзивна освіта — це процес визнання різноманітності учнів і створення умов для навчання, у яких усі діти є повноправними учасниками освітнього процесу» [94].

Інклюзивна освіта – це цілісна освітня система, яка надає можливість всім дітям незалежно від їх особливостей: фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних, приймати участь у загальному процесі навчання та виховання. Дана система підсилює розвитку та соціалізації, що забезпечує дитині рости з рівними правами в суспільстві та знижує ризики її ізоляції чи сегрегації. Інклюзивна освіта є важливою складовою розвитку цілісної системи освіти, яка гарантує доступність навчання для усіх дітей, у тому числі дітей з особливими потребами [69].

Як з'ясувалось, в сучасному суспільстві багато людей сприймають інклюзію переважно як поняття, пов'язане з людьми, які мають інвалідність. Це стан, що виникає через втрату здоров'я внаслідок хвороби, травм або вроджених аномалій та у взаємодії із зовнішніми чинниками може обмежувати їхні можливості повною мірою функціонувати. Згідно з визначенням, особи з інвалідністю — це ті, хто має фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які можуть створювати перешкоди для їхньої повноцінної та ефективної участі в житті суспільства.

Діти, яким потрібна інклюзивна освіта, можуть і не мати інвалідності, але вони мають ООП. Згідно з Законом України «Про освіту» «дитина з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту»[78].

Діти з ООП є найвразливішою категорією у суспільстві, якій потрібна особлива увага, підтримка та забезпечення умов для формування їхнього потенціалу. У дошкільному віці, коли закладаються основи особистості, формуються пізнавальні здібності і соціальні навички, ці діти потребують індивідуального підходу та адаптованих програм в освітньому процесі.

Слід зазначити, що ЮНЕСКО трактує дітей з особливими освітніми потребами як поняття з розширеним змістом. До цієї категорії організація

відносить дітей із порушеннями розвитку, емоційними та поведінковими розладами, труднощами мовлення і спілкування, проблемами в навчанні, затримкою або обмеженням інтелектуального розвитку, фізичними чи нейромоторними порушеннями, а також порушеннями зору й слуху. Також до зазначеної групи належать діти, що зростають у несприятливих умовах, представники етнічних меншин, діти без постійного місця проживання, а також ті, хто живе з ВІЛ-інфекцією або СНІДом. М. Уорнок у 1978 р. поширила в науці термін «особливі освітні потреби», що значною мірою змінило погляди всієї наукової та освітньої спільноти щодо виховання та навчання дітей з труднощами. Цей термін сформував та закріпив розуміння того, що до дітей з особливими освітніми потребами належать ті, хто зустрічається з труднощами у навчанні та має потребу для спеціальної підтримки у їх подоланні.

Відповідно до Саламанської декларації та Рамок дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, «термін «особливі освітні потреби» стосується усіх таких дітей та молоді, потреби яких залежать від різних видів особливих освітніх потреб або труднощів, пов'язаних з навчанням» [87].

У країнах Європейського союзу за Міжнародним стандартом класифікації освіти прийняте визначення «особливих освітніх потреб», в основу якого покладено ресурсний критерій: «Особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами можуть бути: персонал (для організації навчання), матеріали (різноманітні дидактичні засоби навчання, у тому числі корекційні) і фінанси (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)» [87].

У працях А. І. Колупаєвої, фахівчині з корекційної педагогіки, НАПН України, «інклюзивна освіта звучить не лише як форма організації навчального процесу, а й показник гуманізації суспільства, його готовності до прийняття кожної особистості такою, якою вона є» [39].

Відзначимо, що концепція інклюзивної освіти відтворює принципи свободи та рівності— усі діти є дуже цінними та активними учасниками суспільства. Процес навчання у закладах інклюзивної освіти забезпечує користь не тільки дітям з особливими освітніми потребами, а й іншим учасникам освітнього процесу, їхнім сім'ям і суспільству в цілому. Взаємодія з однолітками сприяє тому, що діти з особливими освітніми потребами активніше розвиваються у когнітивній, фізичній, мовленнєвій, соціальній та емоційній сферах. Водночас діти з типовим рівнем розвитку стають для них прикладом правильної поведінки, мотивують їх до вдосконалення, вміння використовувати нові знання і навички. Спільне спілкування в інклюзивному середовищі забезпечує зміцнення дружніх взаємин між дітьми, підтримує природне розуміння й прийняття відмінностей, виховуючи при цьому чуйність і бажання приходити на допомогу.

Проаналізувавши наукові роботи зарубіжних та вітчизняних вчених можна виділити основні ідеї концепції інклюзивного навчання:

- рівноцінність всіх дітей і педагогічних працівників для суспільства;
- активніша участь дітей у навчальному процесі та одночасне зниження рівня ізолюваності;
- внесення змін у політику, освітню практику та культуру ЗДО, щоб вони відповідали різним потребам вихованців.
- безбар'єрне навчання для отримання якісної освіти та соціалізації всіх дітей, а не тільки дітей з особливими освітніми потребами;
- аналіз і вивчення спроб подолання бар'єрів для отримання знань в освітніх закладах;
- запровадження заходів і реформ, спрямованих забезпечити кращі умови та належний соціальний захист для всіх дітей.

- стійке переконання, що відмінності між дітьми є цінністю і потенціалом для розвитку, а не бар'єром.
- утвердження права дітей отримувати освіту в освітніх закладах, доступних за місцем їх проживання.
- значне покращення ситуації у ЗДО в загальному як для вихованців, так і для педагогів;
- формування партнерських взаємозв'язків між навчальними закладами та місцевими громадами;
- визнання того, що інклюзивна освіта є важливою частиною ширшого процесу інклюзії в суспільстві [21, с. 23–24].

Провівши аналіз інформації, ми дійшли висновку, що основною метою інклюзивної освіти є гарантування права кожної дитини на право до якісного навчання відповідно до її індивідуальних потреб і можливостей. Крім того, важливим аспектом є сприяння її соціалізації в суспільстві через формування інклюзивного освітнього середовища. Навчальний процес повинен бути пристосований до індивідуальних потреб кожного учня, а освітнє середовище має забезпечувати умови, що сприяють його успіху. Створення середовища, де всі діти почуваються безпечно, комфортно та натхненно до навчання, є головною метою інклюзивної освіти.

Потрібно підкреслити, що інклюзивна освіта – це не просто включення дітей з особливими освітніми потребами в дошкільні заклади, а сформований комплексний процес, який спрямований на формування такого навчального середовища, в якому кожна дитина, незважаючи на її індивідуальні особливості, може навчатися, розвиватися та реалізувати свої можливості. Такий підхід охоплює не тільки адаптацію освітнього процесу, а й трансформацію суспільної свідомості, виховання толерантності та поваги до різноманіття. Як зазначає О. Ковшар, «провідними принципами інклюзивного освітнього середовища є його готовність пристосовуватись до

індивідуальних потреб дітей, що мають різні психофізіологічні особливості; підтримка їх самостійності та активності; дотримання гуманних стосунків з кожною дитиною, партнерської взаємодії з родинами; індивідуалізація та диференціація освітнього процесу» [34].

У Законі України «Про освіту» інклюзивне освітнє середовище трактують як комплекс умов, методів і засобів, що забезпечують спільне навчання, виховання і розвиток усіх здобувачів освіти з врахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей [78].

У своїх працях О. Ковшар окреслює основні ознаки організації інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти:

- ціннісний підхід закладу дошкільної освіти до організації інклюзивного навчання, виховання та всебічного розвитку дітей з ООП і підтримки їхньої життєдіяльності;
- забезпечення у закладі дошкільної освіти комфортного психологічного та емоційного середовища для інтеграції дітей з ООП та колективного становлення інклюзивного простору;
- побудова партнерської взаємодія з батьками вихованців;
- підтримка такої організації освітнього процесу, яка задовольняє потреби дітей з ООП і сприяє врахуванню інтересів здорових дітей.;
- організація педагогічних умов для спільної взаємодії дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні гарного результату;
- прийняття до уваги можливостей кожної дитини при складанні індивідуальних програм;
- надання психолого-педагогічної підтримки та забезпечення індивідуального освітнього маршруту для дитини з особливими потребами [35].

Розглянувши та проаналізувавши наукові праці, документи, ознайомившись з поняттями та термінами ми можемо дійти висновку, що заклад дошкільної освіти зобов'язаний створити такі умови у яких кожна дитина відчуває себе прийнятою, потрібною та здатною до розвитку на рівні своїх можливостей, а також бути єдиною, цілісною системою, де всі діти навчаються разом та отримують необхідну підтримку.

1.2. Нормативно-правові та організаційні засади створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти

Становлення інклюзивної освіти в Україні та світі відбувається згідно міжнародних та національних нормативно-правових актів, які окреслюють правові основи та стандарти забезпечення однакового доступу до освітнього процесу для всіх дітей, включно з дітьми з особливими освітніми потребами.

За статистичними даними визначено, що кількість дітей з ООП в Україні з кожним роком збільшується, тому запровадження інклюзивної освіти є досить актуальним і передбачає впровадження інноваційних освітніх технологій, формування інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП і доступність закладів освіти.

Варто зауважити, що практика закладів дошкільної освіти, в яких навчають діти з ООП, працюють інклюзивні групи, обумовлюються відповідно до нормативно-законодавчої бази.

На сьогоднішній день в Україні створено нормативно-правову базу для розвитку інклюзивної освіти, яка безперервно удосконалюється. Розгляд законодавства зазначає, що основні закони про освіту в цілому організовують соціальний захист дітей та осіб з обмеженими можливостями, а також передбачають умови для спеціального, компенсаторного та інтегрованого навчання.

Варто зазначити, що після проголошення незалежності України Верховна Рада прийняла Основний Закон – Конституцію України, яка в

червні 1996 року закріпила основні права, свободи та обов'язки громадян. Так, відповідно до статті 21 Конституції усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Стаття 53 гарантує державне забезпечення доступності та безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти, а також визначає розвиток різних форм і рівнів освіти. Крім того, стаття 24 акцентує на принципі рівності прав і забороняє будь-які форми обмежень за ознаками раси, статі, етнічного походження, переконань, мовними та іншими характеристикам[38, ст. 24,53]. Незважаючи на те, що в статті не міститься окремої згадки про дітей з ООП, принцип рівності прав, включаючи право на інклюзивне навчання, є загальним і стосується і їх.

Ключова мета Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка була ухвалена 13 грудня 2006 року, полягає у «захисті прав і гідності людей з інвалідністю, а також у гарантуванні рівних можливостей для них у всіх аспектах життя» [37].

Ухваливши 16 грудня 2009 року рішення про ратифікацію Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативного протоколу, Верховна Рада України забезпечила набуття ними чинності в державі з 6 березня 2010 року.

У 2007 році МОН України розробило методичні рекомендації в яких зазначалося як має функціонувати інклюзивне навчання в Україні. Саме ті рекомендації стали основною базою для подальшого розроблення законодавства, стандартів і навчальних програм. У цих рекомендаціях висвітлено основні поняття, такі як інклюзивне навчання, особливі освітні потреби (ООП) та адаптація навчальних програм. Наведено практичні рекомендації щодо організації навчального процесу в інклюзивних групах, зокрема поради для педагогів про роботу з дітьми з ООП: впровадження індивідуального підходу, використання спеціальних методик і технологій. Також визначено роль асистентів вихователя, важливість психологічної та

корекційної підтримки, а також розроблено критерії оцінювання прогресу дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання[56].

Варто зауважити, що процес інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти регулюється низкою нормативно-правових документів, які постійно переглядаються та оновлюються. В Україні були ухваленні перші нормативно-правові акти, які врегульовували поширення інклюзивної освіти. Серед зазначених документів варто виокремити розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження плану дій із впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх закладах, що охоплював період до 2012 року (2009); постанову Кабінету Міністрів України щодо порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх закладах (2011); а також накази Міністерства освіти і науки, зокрема ті, що стосуються затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання (2010). Окрім того, МОН України видало інструктивно-методичні листи, які регламентували введення посади вихователя (асистента вихователя) в таких закладах (2012) та визначали особливості організації освітнього процесу (2012).

Ми з'ясували, що інклюзивна освіта була офіційно затверджена в Україні 27 травня 2010 року, коли Кабінет Міністрів ухвалив постанову № 872 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». Цей нормативний документ став першим державним актом, що визначив інклюзивну освіту як один із пріоритетних напрямів модернізації національної освітньої системи.

Закон «Про освіту», прийнятий 5 вересня 2017 року, гарантує право на освіту для всіх громадян без дискримінації, особливо для осіб з ООП. Він визначає інклюзивне навчання як процес спільного навчання дітей з інвалідністю та інших дітей з особливими потребами разом із їх однолітками у загальноосвітніх закладах. Передбачає створення необхідних умов, адаптацію навчальних програм і забезпечення відповідної підтримки, щоб ці діти могли отримувати якісну освіту на рівних умовах. Встановлює обов'язок

держави гарантувати доступність та належну якість освіти для всіх категорій учнів, включаючи впровадження інклюзивних освітніх практик[78].

Відповідно до пункту 1 статті 20 Закону України «Про освіту», прийнятим у 2017 році, передбачено, що при зверненні особи ООП або її батьків освітній заклад зобов'язаний створити відповідну групу або клас. Таким чином, у разі появи дитини з ООП в освітньому закладі забезпечуються обов'язковими умови для її навчання та виховання, які відповідають вимогам індивідуальної програми розвитку та враховують її особливості й можливості[78].

Проаналізувавши законодавчу базу, доцільно виділити ключові поняття, які стали актуальними в контексті інклюзивного навчання. До таких понять належать: індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, інклюзивне навчання, особа з особливими освітніми потребами, інклюзивне освітнє середовище, розумне пристосування, універсальний дизайн в освіті та інші. Прийняття Закону України «Про освіту» дозволило усунути неузгодженості та суперечності між різними профільними законами, ліквідувати їхні недоліки й водночас створити надійну правову базу для організації освітньої діяльності за новими принципами та підвищеними стандартами якості. Крім того, закон формує нормативно-правові передумови для впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти.

Порядок організації інклюзивного навчання в ЗДО, затверджений Постановою КМ України від 10 квітня 2019 р. № 530, був оновлений Постановою № 769 від 28.07.2021. Він регламентує організацію інклюзивного навчання дітей з ООП у закладах дошкільної освіти. У цьому Порядку вносяться терміни, які вживаються в такому значенні:

- рівні підтримки - ступінь і вид підтримки, яку отримують діти під час навчання відповідно до особистих освітніх потреб;

- ресурсна кімната – це обладнана зона для розвитку дітей, підтримки їх психоемоційного стану та здійснення індивідуальної або групової психолого-педагогічної і корекційної роботи [29].

В Законі України «Про дошкільну освіту» трактується право на дошкільну освіту для дітей із особливими освітніми потребами. Цей закон забезпечує рівне право всіх дітей, в тому числі і тих хто має ООП, на доступ до дошкільної освіти. Підхід базується на врахуванні індивідуальних характеристик та потреб кожної дитини. Дошкільні заклади зобов'язані створювати умови для інтеграції дітей із ООП у загальний колектив, гарантувати доступність навчання та адаптувати освітні програми відповідно до їхніх можливостей. Для дітей із ООП передбачено впровадження індивідуальних програм розвитку, що враховують їхні особистісні потреби та потенціал. У закладах дошкільної освіти для підтримки дітей із ООП повинні працювати асистенти вихователів, дефектологи, психологи та інші фахівці, покликані сприяти ефективному навчанню та соціалізації дітей. Закон наголошує на важливості взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками або опікунами дітей. Спільна співпраця є ключовим елементом успішного впровадження інклюзивного навчального підходу [73]. З 1 січня 2025 року набув чинності Закон України «Про дошкільну освіту» № 3788-IX, прийнятий Верховною Радою 6 червня 2024 року. Новий закон спрямований на забезпечення системного підходу, доступності, індивідуального супроводу та комплексної підтримки дітей з ООП у закладах дошкільної освіти. Це важливий крок до впровадження якісної інклюзивної освіти [72].

Порядок зарахування, переведення та відрахування дітей з ООП і формування груп регламентується Положенням про заклад дошкільної освіти, затвердженим постановою КМУ № 305 від 12.03.2003.

Зазначимо, що керівник закладу дошкільної освіти, опираючись на заяви батьків або інших законних представників дитини з ООП та висновку Інклюзивно-ресурсного центру (далі ІРЦ) про комплексну психолого-

педагогічну оцінку розвитку дитини, приймає відповідне рішення про організацію інклюзивного середовища та створення інклюзивної групи. Відповідно до змін, затверджених Постановою КМ № 769 від 28.07.2021, утворення такої групи є обов'язковим за наявності хоча б однієї заяви.

ІРЦ – це установа, створена з метою забезпечення реалізації права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, у тому числі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших навчальних закладах, що забезпечують отримання загальної середньої освіти [78].

Батькам дитини з ООП необхідно заздалегідь звернутися до ІРЦ, щоб завчасно надати дитині потрібну підтримку та забезпечити всі умови для її успішного розвитку.

Висновок ІРЦ про комплексне оцінювання має рекомендаційний характер. Відповідно до статті 55 Закону України “Про освіту”, батьки дитини мають право обирати заклад освіти, освітню програму, різновид і форму здобуття дітьми освіти відповідного рівня [78].

Отже, проаналізувавши Положення про Інклюзивно-ресурсні центри яке було затверджене постановою КМУ від 12 липня 2017 р. № 545 , можна виокремити такі методичні функції:

- взаємодія з педагогічними працівниками дошкільних навчальних закладів щодо питань організації інклюзивного навчання та надання консультацій;
- організація методичної допомоги для педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів, батьків (одному з батьків) або законним представникам дітей з ООП щодо специфіки організації та надання психолого-педагогічної допомоги таким дітям;

- співпраця з педагогічними працівниками дошкільних навчальних закладів щодо впровадження рекомендацій, які зазначені у висновку центру та проведенні оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами[81].

Рекомендації спеціалістів ІРЦ визначають основні напрямки корекційно-розвиткової роботи з дитиною, а також специфіка організації освітнього процесу. Зазначений процес має бути скерований на розкриття потенціалу дитини враховуючи її індивідуальні особливості в засвоєнні знань, формуванні навичок, а також в набутті практичного та соціального досвіду. Вказані рекомендації відіграють значну роль при створенні Індивідуальної програми розвитку (далі ІПР) для дітей з ООП, що виразно прописано в Інструктивно-методичних рекомендаціях стосовно організації діяльності інклюзивних груп.

Слід відзначити, що подальші обов'язки та відповідальність за організацію та гарантування якості освіти, разом з інклюзивною, покладається на керівника закладу дошкільної освіти. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 року № 769 було внесено зміни до Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою № 530 від 10 квітня 2019 р. Керівник закладу дошкільної освіти, у разі створення інклюзивної групи, покликаний забезпечити відповідність території закладу, будівель та приміщень вимогам державних будівельних норм, що регулюють питання дошкільної освіти та інклюзивності. У зв'язку з цим , вони зобов'язані створити відповідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, включаючи навчально-методичні матеріали, навчально-наочні посібники, дидактичне й ігрове обладнання. Також директор утримує штат працівників, до якого входить асистент вихователя інклюзивної групи, а також оформляють ресурсну кімнату задля проведення психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять[99].

Впровадження диференційованого підходу до організації підтримки дітей з ООП, затвердження оновленої форми ІПР та визначення рівнів підтримки в освітньому процесі під час інклюзивного навчання спрямовані на підвищення якості освітніх послуг. Зміни, внесені до оновленого Порядку організації інклюзивного навчання в ЗДО, забезпечують індивідуалізацію освітнього процесу для дітей з ООП та сприяють наданню допомоги кожній дитині відповідно до її індивідуальних потреб. Запроваджено V рівнів підтримки, які охоплюють спектр від незначних чи поодиноких складнощів I ступеня у дітей, для яких передбачено підтримку I рівня (визначається та надається в межах закладу освіти), до найтяжчих труднощів V ступеня. Підтримка II-V рівня визначається спеціалістами ІРЦ і передбачає більш комплексну допомогу. Згідно постанови встановлено обмеження щодо кількості дітей з ООП в інклюзивних групах залежно від рівнів підтримки:

- максимум одна дитина як потребує IV–V рівнів підтримки;
- двоє дітей, які потребують III рівня підтримки;
- також не більше трьох дітей які мають II рівень підтримки [99].

Діти з I рівнем підтримки можуть включати до груп за рішенням закладу, без додаткового фінансування, у межах його ресурсів. У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану згадана кількість дітей з ООП в інклюзивних групах, визначена цим Порядком, не застосовується[99].

З'ясовано, що навчання та виховання дітей з ООП має бути організоване відповідно до Статуту закладу. Локальний акт виконує функцію уточнення, деталізації та доповнення загальних правових норм з урахуванням особливостей конкретного закладу дошкільної освіти, зокрема щодо організації освітнього процесу для таких дітей.

Виокремлюють локальні акти нормативно-правового супроводу для організації інклюзивної практики в закладі дошкільної освіти:

– положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у закладі дошкільної освіти (розробляється відповідно до вимог Закону України «Про освіту» (ст. 20) та наказу МОН України від 08.06.2018 р. № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»).

– положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі дошкільної освіти (розробляють відповідно до Закону України «Про освіту» (ст.20), наказу МОН України від 08.06.2018 р. № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого- педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти);

– додаткова угода з батьками дітей на проведення психолого-педагогічного обстеження й індивідуального супроводу дитини з ООП спеціалістами ЗДО (це один із важливих локальних документів, у якому зафіксовані права та обов'язки всіх суб'єктів інклюзивного простору, де передбачено правові механізми зміни освітнього маршруту у відповідності з індивідуальними особливостями і можливостями окремо кожної дитини);

– посадові інструкції для педагогічних працівників, де передбачено основні положення про прийом дітей з ООП згідно рекомендацій ІРЦ , організація їх навчання відповідно до ІПР, організацію мережевої взаємодії тощо;

– накази ЗДО [102].

ІПР створюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП, яка складається з ряду спеціалістів, затверджених керівником дошкільного закладу. За запитом дошкільного закладу, співробітники ІРЦ можуть надавати консультації які стосуються організації інклюзивного

навчання, а також за потреби, можуть брати участь у засіданнях команди супроводу дитини.

ІПР потрібно складати один раз на навчальний рік, але за потреби та за рішенням команди психолого-педагогічного супроводу може розроблятися і на літній період. Її підписують всі членами команди психолого-педагогічного супроводу, а також одним з батьків або іншим законним представником дитини, затверджується керівником закладу дошкільної освіти, переглядається три рази на рік, задля її корекції та зберігається в закладі не менше ніж три роки, а також обліковується у системі автоматизації роботи ІРЦ. Батьки або законні представники можуть отримати копію цієї індивідуальної програми розвитку за вимогою в освітньому закладі або у системі автоматизації роботи ІРЦ.

Таким чином, становлення інклюзивної освіти в Україні та світі ґрунтується на міжнародні й національні нормативно-правові акти, які гарантують право кожної дитини на рівний доступ до навчання, включаючи дітей з ООП. Міжнародні документи, а саме Загальна декларація прав людини, Конвенція про права дитини та Саламанська декларація, акцентують увагу на принципах недискримінації, доступності та інтеграції в освітньому процесі. В Україні після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю триває активна модернізація нормативної бази, включаючи закони та підзаконні акти, що регулюють функціонування інклюзивного навчання в дошкільних закладах.. Ключову роль у цьому процесі відіграє діяльність команди психолого-педагогічного супроводу, завданням якої є розробка та реалізація ІРЦ для дітей з ООП, їх соціалізація та комплексний розвиток. В цілому інклюзивна освіта залишається пріоритетним напрямом освітньої політики України, орієнтованим на європейські стандарти, що вимагає подальшого впровадження інноваційних технологій і забезпечення доступного освітнього середовища.

«Інклюзивне навчання – це цілісна система освітніх послуг, гарантованих державою, що застосовується на таких принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, якісного та ефективного залучення до освітнього процесу всіх його учасників»[78]. Зазначений підхід дає змогу всім учасникам навчального процесу здобувати знання та досвід, які допомагають їм долати дискримінацію та упередження й розвивати позитивне ставлення до людей, які є «іншими» [78].

Створення інклюзивного середовища, дає можливість брати активну участь в освітньому процесі всім діткам, одержувати якісну освіту та успішно інтегруватись у суспільство, є ключовою проблемою ЮНЕСКО (Програма “Освіта для всіх”).

Сучасні науковці, такі як Є. Гончарова, Т. Зубарева, О. Кукушкіна, М. Малофєєв, О. Нікольська та Н. Шматко, виділяють ключові характеристики інклюзивного середовища:

1) ціннісне ставлення дошкільного закладу до організації інклюзивного навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з ООП, наявність ресурсного забезпечення життєдіяльності (нормативно-правові, програмно-методичні, інформаційні, матеріально-технічні тощо), спрямовані на реалізацію індивідуальних здібностей;

2) створення сприятливого психологічного та емоційного клімату в закладі дошкільної освіти до залучення дітей з ООП в освітній процес та колективне формування інклюзивного середовища (вихователі, психологи, дефектологи, соціальні педагоги, медичний персонал тощо);

3) організація партнерської взаємодія з батьками вихованців;

4) задоволення оптимальної структури освітнього процесу та освітніх потреб дітей з ООП та врахування інтересів здорових однолітків; створення педагогічних умов для спільної взаємодії дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату;

5) створення індивідуально-орієнтовних програм, ураховуючи внесення змін щодо можливостей кожної дитини;

6) система діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій (ПМПК) щодо супроводу та побудови освітнього маршруту дитини з ООП; моніторингово-консультативний і корекційно-розвивальний компоненти [36, с. 46].

Отже, інклюзивним рахується заклад, який забезпечує інклюзивне навчання через систему освітніх послуг, зокрема:

- адаптує освітні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання;
- використовує наявні в громаді ресурси;
- залучає батьків;
- співпрацює з фахівцями для надання додаткових послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей;
- створює позитивний клімат в освітньому середовищі.

Ми з'ясували, що дієвість інклюзивного навчального середовища залежить від злагодженої взаємодії кількох важливих складників, що формують сприятливі умови для розвитку та соціалізації дітей з ООП. Зазначені елементи тісно пов'язані між собою та потребують комплексного підходу, який сприяє успішному включенню дитини в освітній процес, розвитку її особистісних рис та активній участі у житті групи. На основі аналізу наукових джерел констатуємо, що ефективність функціонування інклюзивного навчального середовища від наступних компонентів:

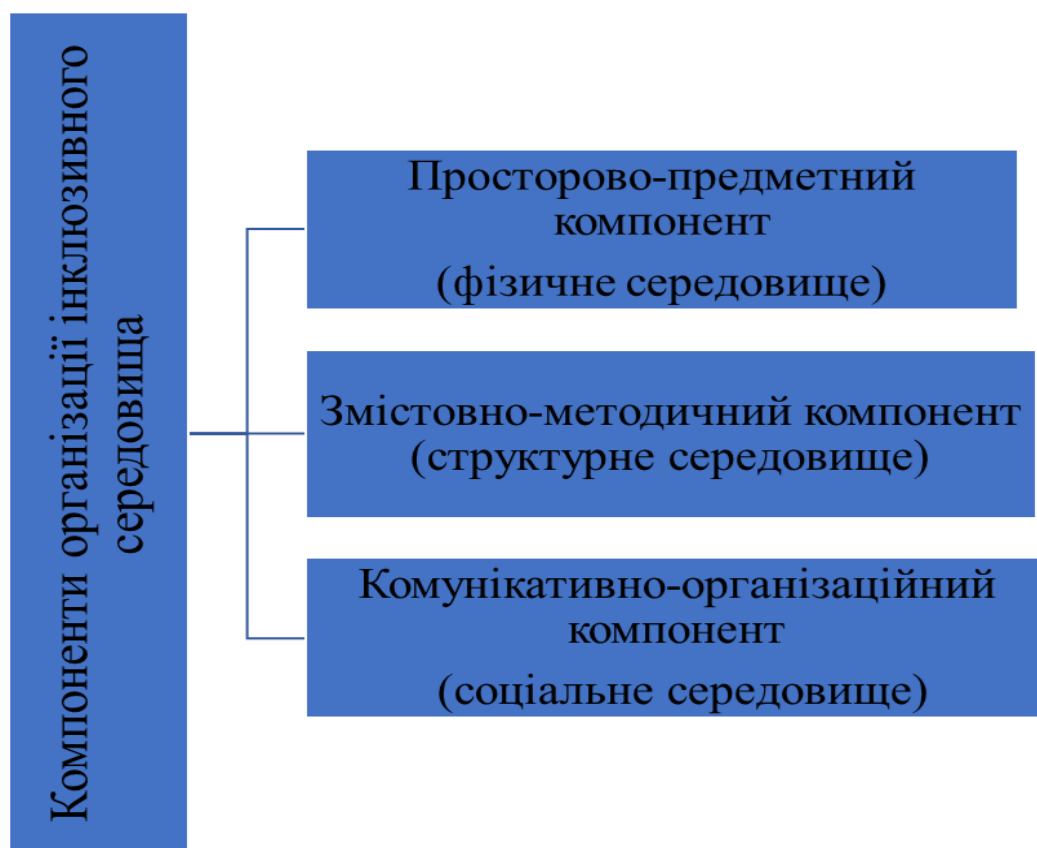

Рис.1.1. Основні компоненти інклюзивного освітнього середовища

Проаналізуємо кожний компонент детальніше та з'ясуємо його роль у організації інклюзивного середовища в ЗДО.

У своїх працях О. О. Патрикеева зазначає, що «фізичне середовище має бути доступним, безпечним і комфортним для усіх дітей, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби» [21].

Задля створення дієвого інклюзивного фізичного середовища важливо, щоб педагогічні працівники були добре обізнані з особливими освітніми потребами дітей які здобувають освіту. Це дозволяє вносити потрібні корективи у фізичне середовище, іноді навіть до моменту, коли дитина доєднається до групи. Важливу роль у цьому процесі відіграють батьки дітей з ООП та усі учасники групи супроводу, які виступають активними помічниками й опорою. Саме приміщення групи та територія закладу дошкільної освіти є динамічним і змінюваним простором, наповненим різноманітними матеріалами, засобами діяльності, меблями та обладнанням,

що сприяють врахуванню індивідуальних інтересів і гармонійному розвитку кожного здобувача освіти.

Ми з'ясували, що новітні тенденції в освіті привертають увагу на необхідності створення інклюзивного фізичного середовища, яке було б затишним і привабливим для дітей. Практика та численні дослідження підтверджують, що незнайоме середовище, як і взаємодія з незнайомими людьми, може викликати у здобувачів освіти стрес і негативний вплив на їхню поведінку та навчальну продуктивність. Включення в освітній простір елементів домашньої атмосфери сприяє формуванню почуття комфорту, що, своєю чергою, позитивно відзначається на розвитку пізнавальних та когнітивних здібностей вихованців. Водночас важливо постійно доповнювати таке середовище новими цікавими об'єктами, щоб підтримувати відчуття новизни та стимулювати появу пізнавального інтересу.

Організація фізичного простору та освітніх ресурсів повинна сприяти безбар'єрності, забезпечувати безпеку і ефективність, а також створювати та підтримувати позитивну атмосферу для розвитку здобувачів освіти. У цьому просторі діти мають почуватися захищеними, вільними від небезпек і мати змогу отримувати радість від гри та навчання, тому в ЗДО мають бути встановлені пандуси, наявні широкі двері та проходи, відсутність перешкод на шляху, таких як пороги, покриття підлоги повинно бути безпечним.

Сформоване таким чином навчальне середовище має сприяти гармонії між структурованістю й багатогранністю, а також забезпечувати баланс між індивідуальною роботою та взаємодією в групі. Воно надає можливість співпрацювати з іншими учнями, практикувати вже набуті навички і освоювати нові. Це досягається завдяки широкому спектру навчальних матеріалів, які включають як знайомий, так і новий контент, ретельно організований для легкого доступу з урахуванням зонування простору для самостійної роботи та командної взаємодії.

За даними джерел, матеріально-технічна база має відповідати віковим особливостям дітей та потребам дітей з ООП. Групове приміщення повинно ділитися на зони, включаючи: навчальну, ігрову, корекційну та зону спокійного відпочинку. Облаштування групової кімнати має бути направлене на забезпечення дітям максимальної свободи доступу до навчальних матеріалів, активної взаємодії одне з одним та стимулювання їхнього прагнення до самостійності. Іграшки та матеріали мають бути доступними для дітей, щоб вони легко могли дістати те, що їм потрібно для гри чи роботи, а потім прибрати все на місце.

Змістовно-методичний компонент (структурне середовище) - це сукупність освітніх програм, методик, технологій, організаційних форм та дидактичного забезпечення, що забезпечують доступність освіти, індивідуалізацію та розвиток дітей з різними освітніми потребами[21]. Саме воно відповідає створення різноманітних можливостей для гри і навчання.

Критерії оцінки ефективності інклюзивного структурного середовища включають гнучкість, доступність і комфорт, мінімізацію фізичних зусиль для досягнення результату, а також забезпечення мультисенсорності, базуючись на принципах ранньої діагностики. Однією з перших умов забезпечення доступності освіти для всіх учасників і кожного зокрема - це рання діагностика і рання корекція для дітей з ООП. Активне інформування батьків, допомагає налаштувати сім'ю зробити правильний вибір щодо установи і прокласти освітній маршрут дитини відповідно до її можливостей, ресурсного забезпечення та організації командного супроводу.

Розглянемо основні критерії оцінки ефективності інклюзивного структурного середовища.

Гнучкість:

- Освітньо-виховний процес спрямований на максимально повне задоволення потреб і врахування індивідуальних можливостей здобувачів освіти.

- Застосування адаптивних підходів до подання навчального матеріалу та його викладання, таких як зміна кольору, шрифту або обсягу завдань.

- Гнучкі навчальні плани та програми, створені з урахуванням особистих потреб кожного учня, дозволяють адаптувати час і порядок проведення занять відповідно до індивідуального темпу дітей.

Доступність та зручність:

- ігрові та навчальні матеріали повинні бути доступними для використання здобувачами освіти незалежно від їх фізичних можливостей;

- ігрові та навчальні матеріали організовано з урахуванням принципів доступності та доцільності, які мінімізує потребу в додаткових допоміжних засобах для використання у власній діяльності;

- ігрові та навчальні матеріали розміщені на постійних місцях, що дозволяє підсвідомо ними користуватися, поступово додаючи нові, щоб замінити ті, які вже були освоєні;

- полиці та шафи для зберігання ігрових та навчальних матеріалів, а також інші меблі та предмети в групових, туалетних та спальних кімнатах повинні мати зрозуміле для дітей візуальне та тактильне маркування: кольорові позначки, контрастні маркування, різні навігаційні схеми, які будуть орієнтувати дітей у просторі.

Рівень фізичних зусиль:

- двері в усіх приміщеннях закладу повинні відчинятися без значних зусиль;

- розташування навчальних та ігрових матеріалів у зручних боксах та комфортних зонах, щоб не потрібно постійно тягнутися, нахилитися та переносити.

- можливість вільно переміщатися в приміщенні без перешкод чи обмежень, наприклад високі пороги, круті сходи чи вузькі проходи.

Мультисенсорність:

Мультисенсорність в інклюзивній групі передбачає формування освітнього процесу таким чином, щоб дитина сприймала навчальний матеріал одночасно через кілька сенсорних аналізаторів: зір, слух, дотик, рух, смак і нюх. Це набуває особливого значення для дітей з ООП, оскільки залучення інших аналізаторів сприяє кращому розвитку та зміцненню їхньої пізнавальної діяльності. Використання ілюстративних чи мультимедійних матеріалів, поєднане з музичним чи звуковим супроводом, покращує сприйняття та засвоєння матеріалу. Це може включати одночасне виконання різних видів діяльності, наприклад, коли діти вивчають кольори, співають пісеньку про них, торкаються предметів відповідного кольору і рухаються у такт світловим сигналам.

Відзначимо, що мультисенсорний підхід в інклюзивному середовищі сприяє доступності навчання для кожної дитини, усуває бар'єри у сприйнятті інформації, стимулює активність у пізнавальній діяльності та підтримує гармонійний розвиток. Тому в інклюзивних групах важливо використовувати сенсорні доріжки, які стимулюють тактильні відчуття, забезпечують розвиток координації, запобігають розвитку плоскостопості. Для розвитку дрібної моторики доцільно використовувати сенсорні коробки, які стимулюють тактильні відчуття, допомагають зняти напруження та тривожність, допомагають діткам з ООП заспокоїтись та зосередитись.

Важливою складовою організації освітнього простору для дітей з ООП в умовах ЗДО є забезпечення універсального дизайну та розумного

пристосування будівель, приміщень та прилеглих територій, а також наявність ресурсної кімнати [100].

Основне значення ресурсної кімнати – це створення комфортного та зручного простору для організації освітнього процесу дітей з ООП на основі застосування особистісно-орієнтованих методів. Вона повинна бути зручною та комфортною, але одночасно максимально функціональною, спеціально облаштованою за призначенням для розвитку дітей з ООП, гармонізації їхнього психоемоційного стану, надання (проведення) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) [100].

В інклюзивних групах варто передбачити створення зон для усамітнення, які можуть бути окремими приміщеннями або спеціально обладнаними куточками в межах дитячого садка. Їх призначення — дозволити дитині на деякий час залишитися наодинці, зменшити сенсорне навантаження, відновити емоційний стан і перепочити від активної соціальної взаємодії. Для дітей з ООП, що надмірно чутливі до звуків або швидко втомлюються, такі комфортні куточки мають особливе значення.

На нашу думку, дитячі малюнки та інші ілюстрації, що відповідають тематиці тижня, мають розташовуватися на стінах, відповідно на рівні очей дитини. Що є дуже важливо, адже діти зазвичай не звертають уваги на зображення, розміщені вище їхнього рівня зору. Такий підхід дозволяє висловити повагу до їхніх звершень і дає змогу дітям пишатися своїми досягненнями, відкриваючи перед ними можливість бачити та цінувати результати своєї роботи.

Хочемо зазначити, що дошка інформації для батьків, що часто оновлюється, є спеціально організованим простором. Тут у зручний і привабливий спосіб розміщуються цікаві матеріали про розвиток дітей, оголошення про заходи та події дитячого садка. Такий підхід підкреслює повагу до батьків і прагнення педагогів тримати їх у курсі життя установи.

Куточок інклюзії в закладі дошкільної освіти — це спеціально обладнана зона, розташована в групі або приміщенні закладу, яка забезпечує підтримку дітей з ООП та сприяти формуванню комфортного інклюзивного середовища для всіх вихованців. В ньому можуть бути розміщені буклети, поради, пам'ятки для батьків, що сприяють формуванню позитивних стосунків між батьками дітей з різними можливостями.

Зовнішній простір формує нове середовище для дітей – що є місце для досліджень, різної форми гри, вивільнення енергії. Слід зазначити, що будь який види діяльності, які проводять у групі, можна практикувати й на свіжому повітрі, саме це середовище стимулює фізичний розвиток, емоційно розвантажує дітей з ООП, формує сенсорно-пізнавальний досвід, вчить діток взаємодіяти між собою.

Наступним розглянемо комунікативно-організаційний компонент інклюзивного середовища, що відображає собою вагому частину освітньої системи, забезпечує належну організацію взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Включаючи дітей з різними можливостями, педагогів, асистентів та батьків, цей компонент сприяє ефективній співпраці в групах з інклюзивним навчанням.

Як зазначає Аніщук А.М., «навчання в інклюзивних групах допомагає дошкільникам інтегруватися в соціальне довкілля, запобігає виникненню почуття ізольованості, відчуження, формує почуття відповідальності за товаришів» [2, с.45].

Зазначимо, що соціальне середовище охоплює кілька важливих аспектів:

- особистісну та фахову готовність педагогів до роботи в групах із змішаним або інтегрованим складом;
- впровадження інклюзивної практики для створення безпечних умов навчання;

- формування позитивного психологічного клімату в колективі; а також ефективне управління командою.

Ми з'ясували, що одним із основних завдань педагогічного працівника має бути створення безпечного середовища, де кожний здобувач освіти буде відчувати свою приналежність до спільноти групи, тому він:

- проявляє повагу до вихованців, особливо до дітей з ООП, інтересується їхніми почуттями, думками та життєвими ситуаціями;
- формує середовище, в якому здобувачі освіти мають свободу висловлювати свої думки та реалізовувати власний потенціал для самовираження.;
- формує середовище, яке спонукає здобувачів освіти виходити за рамки власних можливостей, експериментувати, пробувати нове та не боятися помилок у процесі навчання й особистісного зростання.;
- допомагає формуванню довіри та прихильності у взаємодії з кожною дитиною;
- зрозуміло формулює своє бачення стосовно поведінки дітей та активно залучає їх до створення правил групи.;
- реалізує демократичні цінності в діяльності групи та залучає дітей до активної участі в її житті;
- впроваджує повсякденні режимні моменти, спрямовані на розвиток самостійності у здобувачів освіти.;
- здійснює адаптацію поведінки дітей, враховуючи їхні індивідуальні особливості та рівень особистісного розвитку.

У межах цього компонента враховується взаємодія між такими учасниками:

- дітьми всередині групи;

- дітьми і педагогами;
- дітьми, педагогами і батьками[2, с.42-49].

I. Калініченко зазначає, що освітнє середовище, тільки тоді буде інклюзивним, коли буде мати низку таких ознак:

- спланований та організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- наявність сприятливого соціального та емоційного клімату;
- створені умови для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату [36, с.44].

Діти з ООП належать до вразливої категорії суспільства, яка вимагає спеціальних умов для навчання та розвитку. Важливим є своєчасне визначення їхніх потреб, створення сприятливого інклюзивного середовища та застосування індивідуального підходу. Це є ключовими складовими їхньої соціалізації, розвитку талантів та покращення загальної якості життя.

На основі аналізу та узагальнення основних компонентів організації інклюзивного середовища, нами запропоновано алгоритм його створення, що забезпечує комплексний підхід до інтеграції дітей з ООП у навчально-виховний процес.

Рис.1.2 . Алгоритм створення інклюзивного середовища в ЗДО

У цілому, інклюзивне навчальне середовище передбачає створення умов, в яких усі діти, незважаючи на їхні освітні потреби, мають можливість ефективно засвоювати знання, розвивати вміння комунікувати, формувати соціальну компетентність, удосконалювати комунікативні навички та відчувати себе невід'ємною частиною освітнього середовища

Варто підкреслити, що в інклюзивному середовищі діти з ООП демонструють вищий рівень соціальної взаємодії з іншими дітьми, які таких обмежень не мають;

- в інклюзивному освітньому середовищі підвищується соціальна компетентність і вдосконалюються комунікативні навички дітей з відмінними здібностями;

- діти з особливими потребами навчаються за складнішою й глибшою навчальною програмою, завдяки чому процес набуття вмінь і навичок протікає ефективніше, а академічні досягнення покращуються;

- посилюється соціальне сприйняття дітей з відмінними здібностями завдяки методиці навчання в інклюзивних групах, де воно часто відбувається у формі групової роботи. Працюючи в малих групах, діти навчаються бачити людину, а не її ваду, та починають усвідомлювати, що між ними та дітьми з обмеженими можливостями є багато спільного;

- дружні стосунки між дітьми з обмеженими можливостями та іншими, що таких обмежень не мають, зазвичай частіше розвиваються в інклюзивному середовищі. Дослідження довели, що діти в інклюзивному закладі мають надійніші й триваліші зв'язки з друзями, ніж діти в сегрегованому середовищі. Це особливо справедливо в ситуації, коли діти відвідують ЗДО у своєму районі та мають більше можливостей бачитися з друзями після відвідування садочка [33].

1.3. Команда супроводу та роль її учасників у створенні інклюзивного освітнього середовища

Основним завданням ЗДО та його педагогів стосовно дітей з ООП є сприяння їх соціалізації та підготовки до самостійного життя. При цьому особлива увага приділяється створенню умов для максимально ефективної підтримки та допомоги в процесі навчання.

Варто відзначити, що діти з ООП в інклюзивному середовищі потребують комплексної підтримки, яка враховує їхні специфічні потреби. Для забезпечення ефективного розвитку таких дітей необхідна комплексна робота команди фахівців різного профілю. Ця команда має охоплювати аспекти когнітивного, фізичного та комунікативного розвитку дитини, адже жоден окремий спеціаліст не може забезпечити повне вирішення всіх питань одночасно. Успішна реалізація цього завдання можлива тільки за умов тісної співпраці між фахівцями, що включає постійний обмін досвідом та інформацією.

Інклюзивний освітньо-виховний процес не має обмежуватись стінами ЗДО. Важливо приділяти особливу увагу активній участі батьків у цьому процесі. Саме вони, як правило, найкраще обізнані про свою дитину: її можливості, сильні сторони, індивідуальні потреби та особливості розвитку. Завдяки цьому батьки можуть запропонувати цінні рекомендації щодо адаптації навчальних програм і підходів до викладання.

Згідно із Законом України «Про освіту», психолого-педагогічний супровід являє собою комплексну систему заходів, спрямованих на організацію освітнього процесу та розвиток дитини, які визначені індивідуальною програмою розвитку[78].

Персональний склад Команди супроводу затверджується наказом керівника закладу освіти , в якому здобувають освіту діти з ООП . Постійними учасниками команди супроводу є: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель дефектолог (з урахування освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП Також можуть бути залучені: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей [77].

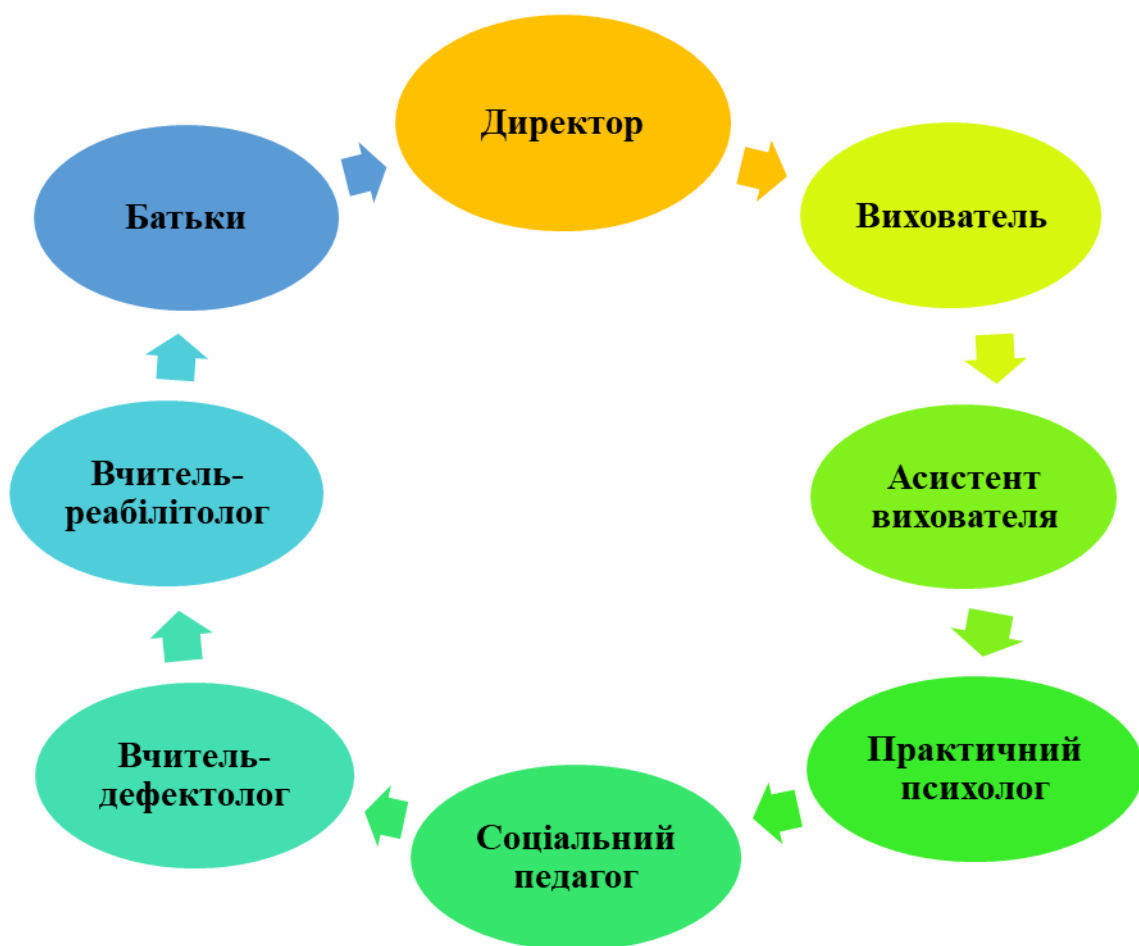

Рис. 1.3. Команда супроводу дитини з ООП в ЗДО

Проаналізувавши основне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (Наказ МОН України № 609 від 08.06.2018), слід зазначити, що діяльність команди супроводу на рівні групи в першу чергу спрямовується на вирішення наступних завдань :

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі у навчально-виховному процесі, освітні потреби;
- визначення напрямів та об'єму психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах ЗДО на підставі висновку ІРЦ та забезпечення надання цих послуг:

- розроблення Індивідуальної програми розвитку для кожної дитини з ООП і моніторинг процесу її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку здобувача освіти;
- надання практично-методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дитини з ООП в середовище ЗДО;
- надання професійної допомоги батькам дітей з ООП (інформування щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання; допомога в отриманні практичних навичок щодо спілкування дитиною та надання їй допомоги під час отримання освіти);
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у ЗДО серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП [77].

Засідання команди супроводу, відбувається щонайменше раз на місяць в межах групи. У засіданні беруть участь всі члени команди супроводу, такий склад забезпечує комплексний підхід до підтримки дитини та узгоджену взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу [78].

Доцільно наголосити, що педагоги інклюзивного ЗДО виконують свої функції як під час безпосередньої навчально-виховної роботи, так і в межах діяльності команди супроводу. Отже, успішність функціонування такої команди залежить від дотримання певної послідовності дій:

1. Визначення й усвідомлення кожним учасником своїх ролей і відповідальності.
2. Забезпечення умов для постійного професійного зростання.

3. Формування атмосфери відкритого спілкування, готовності учасників уважно вислуховувати одне одного та реагувати на почуте. Таким чином, кожний із учасників команди супроводу мають свої відповідні ролі та обов'язки у процесі навчання, виховання, формування та розвитку здобувача освіти з ООП.

Команда супроводу повинна дотримуватись основних принципів, таких як:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця [77.]

Слід зазначити, що психолого-педагогічний супровід в ЗДО являє собою комплексну систему підтримки, спрямовану на розвиток особистості, ефективне навчання, соціальну адаптацію та гармонійну інтеграцію дитини в життя колективу. Команда психолого-педагогічного супроводу є важливою частиною якісного інклюзивного навчання в ЗДО. Адже саме вона розробляє ІПР дитини, моніторить її виконання, вносить зміни, створює умови для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище та допомагає вихователям організувати навчання в інклюзивних групах.

Ознайомившись та проаналізувавши основне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (Наказ МОН України № 609 від 08.06.2018), ми створили таблицю, де виокремили основні

завдання кожного учасника психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП, (див. Таблиця 1.1.)

Таблиця 1.1.

Основні завдання учасників психолого-педагогічного супроводу

Учасники психолого-педагогічного супроводу	Основні завдання
Адміністрація закладу освіти (директор або вихователь-методист)	• формує склад Команди супроводу дітей з ООП; • розподіляє функції між її учасниками; • призначає відповідального за координацію розроблення— ІПР; • організовує роботу Команди супроводу; • контролює виконання висновку ІРЦ; • залучає фахівців, зокрема фахівців ІРЦ, для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП; • контролює виконання учасниками Команди супроводу своїх функцій; • оцінює діяльність педагогічних працівників, які залучені до реалізації ІПР. розробляє спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуальну програму розвитку дитини з ООП; • залучає батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР; • оцінює спільно з директором діяльність педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР; • проводить моніторинг виконання ІПР.

Вихователь	• забезпечує освітній процес дитини з ООП відповідно до ІПР; • інформує учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби, результати виконання дитиною освітнього плану; • бере участь у підготовці індивідуального освітнього плану дитини з ООП; • визначає спільно з іншими педагогічними працівниками рівень досягнення кінцевих освітніх цілей, передбачених ІПР; • створює належний мікроклімат у колективі; • надає інформацію батькам про стан засвоєння індивідуального освітнього плану дитиною з ООП.
--	---

Асистент вихователя	• вивчає індивідуальні особливості, схильності, інтереси та потреби дитини з ООП під час спостережень; • бере участь у розробці ІПР; • готує спільно з учасниками освітнього процесу індивідуальний освітній план; • бере участь у організації освітнього процесу дитини з ООП; • бере участь у адаптації освітнього середовища, дидактичних матеріалів відповідно до потенційних можливостей дитини та з урахуванням особливостей її розвитку; • оцінює спільно з вихователем рівень досягнення кінцевих освітніх цілей, передбачених ІПР; • готує інформацію для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостережень за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб; • надає інформацію батькам, педагогічним працівникам про особливості розвитку дитини з ООП.
---	---

Практичний психолог	• вивчає особливості розвитку дитини з ООП; • здійснює психологічний супровід дитини з ООП; • надає відповідно до чинного законодавства корекційно-розвиткові послуги дитині з ООП згідно з ІПР; • надає рекомендації, консультації та методичну допомогу педагогічним працівникам у роботі з дитиною з ООП; • консультує батьків дитини; • проводить просвітницьку роботу з педагогами та батьками вихованців інклюзивних груп; • формує психологічну готовність учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.
-----------------------------------	--

Соціальний педагог	• здійснює соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків; • виявляє соціальні проблеми, які потребують негайного розв'язання, у разі потреби направляє до відповідних фахівців; • вивчає соціальні умови розвитку дитини з ООП; • сприяє соціалізації дитини з ООП, адаптації її у новому колективі; • інформує батьків дитини з ООП про мережу закладів позашкільної освіти, залучає дитину до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей; • надає рекомендації учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП у колектив однолітків, формує позитивний мікроклімат у дитячому колективі, допомагає долати особистісні та міжособистісні конфлікти; • захищає права дитини з ООП, за відповідним дорученням представляє її інтереси в різних органах та службах.
--------------------	---

Учителі дефектологи (вчитель-логопед, вчитель-реабілітолог)	• надає корекційно-розвиткові послуги дитині з ООП; • проводить моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини; • надає рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей під час освітньої роботи, технології досягнення кінцевих цілей, які визначені в ІПР, та адаптації/модифікації; • консультує батьків дитини з ООП.
Медична сестра	• інформує учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості; • збирає додаткову інформацію від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини, за необхідністю.
Батьки дитини з ООП	• інформують працівників закладу дошкільної освіти про особливості дитини — стиль спілкування, спосіб пізнання, успіхи, труднощі; • працюють у Команді супроводу, беруть участь у складанні ІПР; • створюють умови для навчання, виховання та розвитку дитини.

Важливо зауважити, що процес інклюзивного навчання постійно змінюється, тому неможливо сформувати універсальний набір знань, умінь і навичок, які були б достатніми для роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Наприклад, на початку навчального року до групи може приєднатися дитина з порушенням слуху, а згодом — дитина з інтелектуальними порушеннями. У таких умовах вихователю важливо передусім зосередитися на сприйнятті цінностей інклюзії та створенні

комфортного середовища для кожного учня. Це закладе основу для гнучкого адаптування стилю викладання у майбутньому шляхом опанування спеціальних методів і навичок роботи.

Слід зазначити, що психолого-педагогічний супровід бере участь у розвитку пізнавальних здібностей, завдяки розробці адаптованих завдань, діти розвивають пам'ять, увагу, мислення, за допомогою інтерактивних методів, групових та ігрових занять відбувається краща соціалізація дітей з ООП. Використання психотерапевтичних та корекційних методів, забезпечує зменшення тривожності у дітей, вони стають емоційно стабільнішими, легше справляються з емоційними труднощами. Задля підвищення ефективності навчання, відстежуються успіхи дитини шляхом моніторингу, що дає змогу виявити труднощі та своєчасно корегувати навчальний та виховний процес.

На основі сучасних досліджень ми виділити кілька перспектив удосконалення психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП:

- Інтеграція адаптивного навчання дає змогу оптимізувати навчальний процес, орієнтуючись на індивідуальні потреби й характеристики розвитку кожної дитини. Такий підхід допомагає значно підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу та сприяє формуванню важливих навичок.

- Рефлексивно-діяльнісний підхід зосереджує увагу на становленні активної позиції дитини, її умінні самостійно вирішувати проблеми та осмислювати власну діяльність. Він сприяє розвитку внутрішніх ресурсів, необхідних для подолання труднощів у навчальному процесі й особистісному зростанні.

- Підвищення рівня професійної підготовки педагогічних кадрів передбачає забезпечення педагогів спеціалізованими знаннями, ефективними методиками та сучасними технологіями для навчання дітей з ООП. Важливо

забезпечити постійне вдосконалення кваліфікації та створити сприятливі умови для професійного зростання в сфері інклюзивної освіти.

1.3. Використання STEM-технологій як інноваційного підходу до створення інклюзивного середовища в закладах дошкільної освіти

Основне завдання сучасної освіти – це підготувати дитину до життя в майбутньому суспільстві, де ключовими вимогами стануть особливі інтелектуальні здібності, зосереджені головним чином на ефективній роботі з інформацією, яка постійно змінюється. Модель освітньої системи STEM є одним із ключових напрямків сучасної освіти, що передбачає інтегроване навчання. Вона демонструє молодому поколінню, як поєднувати науку та мистецтво для практичного використання в повсякденному житті. Розвиток навичок пошуку, обробки та практичного застосування отриманої інформації є ключовою основою програми STEM-освіти. Комплексний підхід, який впроваджується у навчанні з дитячого садка, сприяє оптимальному розвитку особистості та відкриває можливості для вибору правильної професії в майбутньому.

Інноваційні педагогічні технології – це система організації навчального процесу, що ґрунтується на нових ідеях, підходах та методах навчання й виховання, спрямованих на формування особистості дитини, урахування її індивідуальних особливостей та потреб [26]. Важливо зазначити, що впровадження інноваційних технологій в організацію інклюзивного середовища забезпечує оновлення змісту, форм і методів навчання, освітній процес стає більш сучасним, цікавим та ефективним, таким чином зумовлює якісні зміни в навчанні та вихованні.

Проаналізувавши основні інноваційні технології, ми основну увагу зосередили на STEM-технологіях, та їх ролі у формування сприятливого інклюзивного середовища.

STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія та математика. Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics) [101].

Посилення ролі STEM-освіти є одним із пріоритетів модернізації освіти, складовою частиною державної політики з підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та розвитку людського капіталу, одним з основних факторів інноваційної діяльності у сфері освіти, що відповідає запитам економіки та потребам суспільства. Світ обертається навколо інновацій: нові ідеї, нові продукти, нові рішення існуючих проблем. Наука, технології, інженерія та математика є основою для інновацій. Розвиток STEM напрямків в освіті має вирішальне значення для розвитку суспільства [101].

Інклюзивне освітнє середовище орієнтоване на створення умов, де кожна дитина — самостійно, незалежно від її особливих освітніх потреб — може залучатись до роботи у навчально-виховному процесі. STEM-освіта охоплює низку інноваційних характеристик, що робить її ефективним інструментом для розвитку інклюзивного середовища. Завдання STEM-технологій легко коригувати відповідно до індивідуальних здібностей дітей: можна змінювати їх рівень складності, добирати наочність, використовувати варіативні матеріали.

Важливо зазначити, що STEM-освіта забезпечує поєднанню зорових, слухових, тактильних, інколи смакових аналізаторів, що особливо важливо для дітей із різними типами порушень розвитку. Вона забезпечує формування навичок комунікації, діти вчаться взаємодіяти та допомагати один одному. STEM-освіта сприяє розвитку мотиваційного потенціалу, завдяки ігровій формі підвищується інтерес до пізнання чогось нового,

розвивається позитивне ставлення до навчання, діти з ООП швидше долають психологічні бар'єри [101].

STEM-освіта допомагає розвивати у дітей критичне мислення, вони стають більш креативними, вчаться самостійно розв'язувати проблеми шляхом проб і помилок, що сприяє успішній самореалізації у майбутньому.

Розвиток STEM-освіти відіграє ключову роль у модернізації освітнього процесу, адже це є важливим аспектом державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та розвиток людського капіталу. Вона виступає одним із головних чинників інноваційної діяльності в освіті, відповідаючи як потребам сучасного суспільства, так і вимогам економіки.

Принцип передачі знань новим поколінням морально застарів й потребує якісного оновлення, у цьому вже ні в кого немає ніяких сумнівів. Ключовими завданнями сучасної освіти є: підготовка дитини до життя в майбутньому суспільстві передбачає розвиток її особливих інтелектуальних здібностей, зосереджених насамперед на вмінні ефективно взаємодіяти з інформацією, що постійно змінюється.

Важливо підкреслити, що одним із ключових переваг STEM-освіти є її орієнтація на підготовку до реального життя. Серед основних завдань сьогодення особливе місце займає формування у дітей екологічної свідомості. Для досягнення цієї мети вихователю слід організовувати роботу так, щоб діти з раннього віку могли освоїти знання про об'єкти живої та неживої природи, навчитися виявляти та розуміти причинно-наслідкові зв'язки, а також здобути практичні навички створення умов, сприятливих для існування живих організмів. Важливу роль в STEM-освіті, займають спостереження та дослідження, які повинні носити ігровий характер і фіксуватися у формі ілюстративних робіт [101].

Природознавчі дослідження виступають одночасно як результат і процес. Як результат, вони являють собою систематизований обсяг знань про фізичний та природний світ. Як процес, це передбачає спостереження і проведення експериментів. Надзвичайно важливо залучати дітей до процесу вивчення природи, оскільки навички, які вони розвинути у ході цього, знайдуть застосування не лише в інших навчальних дисциплінах, але й будуть корисними протягом усього життя. Серед таких навичок – спостереження, порівняння, опис, прогнозування, комунікація, класифікація та вимірювання [101].

У ЗДО STEM-технології реалізуються через різні форми роботи, які враховують вікові особливості дітей та застосовують у практичній діяльності, сюди можна віднести різноманітні види ігор, дослідницькі та експериментальні заняття, використання конструкторської діяльності, а також екскурсії у світ природи. Саме ті форми роботи сприяють розвитку логічного мислення, допитливості, креативності та командної взаємодії.

Необхідно зазначити, що інноваційні технології мають велике значення в освіті, вони не лише беруть участь в оновленні форм, змісту та методів навчання, а й забезпечують його індивідуалізацію, інклюзивність та гуманізацію, сприяючи всебічному розвитку кожної дитини.

Висновки до розділу 1

Щоб інклюзивна освіта набула передовий розвиток в Україні, необхідно повне усвідомлення того, чим дійсно виступає ця система, а також сприйняття всіма учасниками процесу інклюзивної культури та цінностей в цілому. Оскільки, це не тільки зміна педагогічного підходу, застосування нових методик і форм навчання та виховання, а насамперед інструмент їх соціалізації та гармонійної інтеграції в суспільство, що допоможе їм втілити себе в ньому.

Науковці розглядають інклюзивне середовище як цілісну систему умов, що забезпечує адаптацію освітнього процесу, створює сприятливий мікроклімат, формує соціально-психологічну підтримку та партнерську взаємодію дітей, педагогів та батьків. З'ясовано, що результативність інклюзивного середовища залежить від фахової готовності педагогів, забезпечення закладу матеріально-технічними засобами, присутності корекційно-розвивальних ресурсів та співпраці всієї команди супроводу.

Організація інклюзивного освітнього середовища є цілісним процесом, що включає педагогічні, соціальні, психологічні та нормативно-правові аспекти. Саме, теоретичні основи створюють підґрунтя для подальшого впровадження інноваційних технологій та практико-орієнтованих моделей роботи в інклюзивних групах, що буде досліджено в наступному розділі.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (STEM-ПІДХОДУ) В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Характеристика досліджуваної групи та умови її функціонування

У Тернопільському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №21 Тернопільської міської ради, в період 2024-2025 навального року функціонує 13 груп, з них 7 інклюзивних. Діяльність досліджуваної інклюзивної групи базується на комплексному підході, спрямованому на забезпечення розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей.

Досліджувана група «Сонечко», це II молодша група №4, яка охоплює дітей віком 3-4 роки, цей період передбачає певні вікові особливості розвитку дитини. Вони є дуже активними, допитливими та емоційно відкритими, часто потребують підтримки доросло, але вже проявляють своє прагнення до самостійності. У цей період починають формуватися соціальні навички, діти вчаться взаємодіяти, дотримуватись правил які встановленні в групі, ділитися іграшками. Діти проявляють інтерес до спільних ігор, хоча частіше граються поруч один з одним, ніж разом, часто виникають конфлікти через іграшки, або певну роль у грі. Загальна кількість дітей в групі - 22, серед них 3 дітей з ООП, що мають III рівень підтримки та потребують постійного супроводу фахівців. З ними працюють вихователі, асистент вихователя, практичний психолог та логопед, які забезпечують доступність освітнього процесу, розробляють корекційно-розвиткові заняття. Групове приміщення є безбар'єрним з безпечним зонування простору: навчальні, ігрові та сенсорні куточки. Також є куточок усамітнення, відокремлений від

ігрової зони, де діти можуть відпочити, знизити свою тривожність, або прояви агресії. Меблі та ігрові матеріали відповідають віковим особливостям та доступні для дітей з обмеженими можливостями. Наявні іграшки з різними тактильними властивостями, адаптовані матеріали для розвитку моторики, а також наочні підказки, які допомагають швидкій орієнтації в просторі. Необхідно зазначити, що завдяки роботі педагогів, в групі панує толерантна та дружня атмосфера, нормотипові діти завжди ідуть на допомогу діткам з ООП. Спільна діяльність та гра забезпечують розвитку комунікативних та соціальних навичок у всіх дітей.

Група працює у відповідності до типової освітньої програми дошкільного закладу, а саме Українське дошкілля, для занять використовують навчально-методичний комплект «Буду вправним першачком», що відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти України, з урахуванням адаптацій для дітей з різними освітніми потребами. Вихователі, які проводять заняття, мають професійну підготовку до роботи в інклюзивному середовищі, пройшли спеціальні тренінги та прослухали семінари щодо застосування STEM-технологій.

Одним із головних етапів організації інклюзивного освітнього процесу в ЗДО є моніторинг індивідуальних особливостей дітей для того щоб створити комфортне середовища та адаптувати програми до потреб кожної дитини. Нами було проведено комплексне оцінювання всі характеристики дітей, включаючи фізичний, емоційний, когнітивний, мовленнєвий та соціальний розвиток, а також зовнішні та внутрішні фактори, що можуть впливати на їхній розвиток.

Ключовою складовою процесу є взаємодія з батьками. Провівши традиційні батьківські збори та індивідуальні бесіди, ми отримали цінну інформацію про особливості кожної дитини, стан їхнього здоров'я, звички та потреби, їхню взаємодію вдома. Вся ця інформація допомогла нам зробити

навчання та виховання цілісним, більш ефективним, організувати освітній процес індивідуалізовано.

Необхідно зазначити, що діагностика індивідуальних особливостей дітей з ООП є підґрунтям для побудови результативного інклюзивного-освітнього процесу. Застосування комплексного підходу для аналізу причин, беручи до уваги всі вікові особливості дітей та залучення новітніх методів діагностики дає змогу ефективно планувати освітній процес та забезпечувати розвитку можливостей кожної дитини.

Дослідження показало, що діагностика індивідуальних особливостей передбачає комплексного підходу:

- аналіз поведінки дитини з ООП під час гри, різних занять, а також взаємодії з однолітками та дорослими;
- оцінювання рівня самостійності, ефективності виконання завдань, вміння концентрувати увагу;
- аналіз когнітивних функцій;
- збір та аналіз інформації про виховне середовище, спадковість та інші чинники, які могли вплинути на розвиток дитини.

Працюючи з дітьми ми враховували їхні індивідуальні риси розвитку, зауважили що діти бувають гіперактивними, імпульсивними, часто емоційно нестійкими або, навпаки, демонструють надмірну загальмованість, бувають нерішучими, проявляють низьку мотивацію до різного виду роботи.

У двох дітей з ООП є затримка мовлення, їм важко висловити свої думки, проявляються певні труднощі щоб зрозуміти алгоритм дій, в них обмежений словниковий запас, що дуже впливає на спілкування з дітками та дорослими. Дрібна моторика недостатньо розвинена, тому потрібна допомога асистента при малюванні та конструюванні. Вони не можуть

концентрувати свою увагу, часто відволікаються, потребують повторення інформації.

Ми зауважили, що у дітей із ООП дуже часто спостерігається емоційна незрілість, часто проявляється тривожність, їм важко адаптуватись до змін, нового приміщення, нових людей, іншого виду діяльності, вони проявляють невпевненість у своїх діях.

Тому, в процесі створення індивідуальних планів важливо застосовувати інтерактивні методи з інноваційними технологіями, які мотивують дітей до активної діяльності, розвивають критичне мислення, уяву, та навчають взаємодіяти з іншими однолітками. Використання наочних матеріалів на занятті розвиває зорову пам'ять, діти пробують аналізувати, порівнювати, шукають причинно-наслідкові зв'язки, саме наочні матеріали розвивають цікавість, заохочують до процесу дослідження. Важливо зазначити, що наочні матеріали дають змогу враховувати індивідуальні темпи розвитку дітей і забезпечувати однакові умови для всіх, у тому числі з дітьми з ООП.

Варто підкреслити, що постійне спостереження за розвитком дитини є визначальним аспектом формування ефективних індивідуальних планів. Постійний моніторинг за допомогою діагностичних завдання дозволяє своєчасно виявляти зміни у вимогах дитини та адаптувати навчальні завдання. Індивідуальний план повинен бути гнучким і адаптуватися до розвитку дитини.

Ми з'ясували, що для кращого сприйняття інформації та ефективнішого запам'ятовування доцільно використовувати полісенсорний підхід. Він дає змогу дітям отримати інформацію не лише за допомогою слуху, а й через зорові сприйняття і тактильні відчуття. Використання різних сенсорних систем дозволяє дітям з ООП отримувати більше можливостей для розуміння навчального матеріалу та вираження себе. Так, при вивченні

кольорів, форм чи розмірів предметів, дитина має можливість не лише слухати пояснення, а взаємодіяти з матеріалами, що дає можливість краще закріпити знання за допомогою практичного досвіду. Разом з тим, застосування тактильних методів стимулює розвиток дрібної моторики, що є дуже важливо для дітей з обмеженими можливостями, допомагає стимулювати мислення, уяву та увагу.

2.2. Впровадження STEM-технологій у практику групи

В період реформування освітньої системи в Україні та впровадження Нової Української школи, важливого значення набуває забезпечення перехідності між дошкільною і початковою освітою. Сучасна освітня практика потребує нових підходів, щоб забезпечити розвиток пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, а також дітей з ООП.

Необхідно зазначити, що одним з таких інноваційних підходів є впровадження STEM-освіти, що інтегрує знання та вміння з математики, природничих наук, інженерії та технології в єдину освітню систему.

Нами було розроблено алгоритм впровадження STEM-технологій в практику групи «Сонечко»:

- Аналіз освітніх програм та матеріально-технічне забезпечення групи;
- Формування та облаштування науково-освітнього середовища;
- Підготовка педагогів, ознайомлення з методикою STEM-освіти;
- Проведення діагностики рівня розвитку дітей, зокрема дітей з ООП;
- Розроблення та впровадження STEM-занять;
- Моніторинг ефективності впроваджуваної технології;
- Впровадження даної технології серед інших груп.

Перед собою ми поставили певні завдання, а саме:

1. Сформувати у дітей інтерес до науки і технологій;
2. Забезпечити розвиток критичного та логічного мислення;
3. Активізувати пізнавальну діяльність дітей через проєктну та дослідницьку роботу;
4. Створити інклюзивне середовище, в якому кожна дитина буде мати можливість брати участь в навчальному та пізнавальному процесі.

STEM-освіта орієнтована на розвиток особистості шляхом формування компетентностей, наукового сприйняття світу, формування світогляду та життєвих цінностей на основі трансдисциплінарного підходу до навчання, що ґрунтується на практичному використанні наукових, математичних, технічних та інженерних знань і умінь для вирішення практичних проблем для наступного використання їх у фаховій діяльності. Ключові завдання STEM-освіти – це вироблення навичок розв’язання складних завдань, розвивати критичне мислення, креативні якості та комунікативні здібності, розвивати вміння оцінювати проблеми та приймати правильні рішення, оволодіння засобами пізнавальної та практичної діяльності.

Для підвищення ефективності організації інклюзивного середовища нами було проведено такі природничі STEM-заняття та проєкти:

Тема: Подорож предметів у воді

Мета: сформувати у дітей уявлення про властивості предметів;

розвивати пізнавальний інтерес та спостережливість;

виховувати повагу до думки інших дітей.

Матеріали: прозора миска з водою, предмети (камінець, м’ячик, ложка, яблуко, папір, пластикова пробка, горіх, кубик льоду), рушник для рук, картки з малюнками предметів.

Хід заняття

1. Вступна частина (бесіда)

- Дітям показують миску з водою та предмети і запитують:

Чи можуть предмети плавати у воді як кораблики?

Як ви думаєте, які предмети плавають, які тонуть?

2. Дослідницька частина

- Діти по черзі обирають предмет і опускають його у воду, а вихователь роздає кожному картки з відповідним зображенням предмета.

- Спостерігають за предметом і висувують припущення чому саме так сталося.

3. Рухлива гра

Кожна дитина отримала картку із зображення досліджуваного предмета. Вихователь називає предмет, дитина яка має картку з предметом, що тоне - присідає, а дитина яка має зображення предмета що плаває – підстрибує

Проект на тему: «Що потрібно рослинам?»

Мета: ознайомити дітей з основними потребами рослин;

розвивати вміння спостерігати за ростом та розвитком рослини;

виховувати дбайливе ставлення до природи.

Актуальність проекту: формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку є суттєвим завданням сучасної освіти. Усвідомлення того, що рослинам необхідні типові умови задля росту й розвитку — світло, вода, повітря та ґрунт — створює підґрунтя природничих знань і виховує екологічну культуру. У сучасних умовах стрімких технологічних змін суттєво виховувати у дітей свідоме ставлення до природи, мотивувати їх цікавитися законами живого світу та покращувати дослідницькі навички.

Обладнання та матеріали: ґрунт, прозорі стаканчики, цибуля, вода, темна тканина.

Етапи організації проекту:

1. Підготовчий – ознайомлення дітей з матеріалами та умовами проведення.
2. Дослідницький – проведення досліду.
3. Спостереження за рослинами без світла та води.
4. Обговорення результатів, зробити власні висновки.

STEM-гра «Подорож насінини»

Мета: ознайомити дітей з процесом розвитку насінини;
розвивати спостережливість та комунікативні навички;

виховувати любов до природи.

Матеріали: контейнер з ґрунтом та насінини, плакат з розвитком рослини, рольові картки (насінина, стебло, квітка, плід, ґрунт, сонце, повітря).

Хід гри

Діти отримують ролі, вихователь розказує історію про маленьку насінину яка хотіла стати великою.

Ігровий процес: насінина сіється у контейнер → ґрунт дає поживні речовини → вода поливає насінину → світить сонце → повітря дає кисень → проростає стебло → формується квітка → утворюється плід → знову появляється насінина.

Після виконання гри діти створюють історію росту насінини, прикріплюють картинки у відповідній послідовності та разом формулюють висновки, що потрібно насініні для її росту та розвитку.

Нами було досліджено, що STEM-заняття природничого спрямування мають потужний корекційно-розвивальний потенціал: діти з ООП брали участь у простих завданнях – наприклад, насипати ґрунт, налити води, приклеїти наліпку. Усе це забезпечує розвиток дрібної моторики. Діти

активніше включалися у роботу, а в груповій діяльності проявлялось толерантне ставлення до дітей з ООП. Зауважили, що діти почали краще сприймати матеріал, а рівень тривожності знизився завдяки участі в практичній діяльності. Учасники отримували задоволення від досягнених результатів, що сприяло кращій мотивації до навчання.

У другій половині дня, ми практикували проводити STEM-ігри, активно залучали діток з ООП. Слід зазначити, що вони відіграють велику соціалізаційну роль – формують вміння співпрацювати, допомагати один одному, ділитися та радіти успіхам інших дітей. Забезпечують розвиток просторового уявлення, причинно-наслідкового зв'язку, критично мислити та знаходити правильне рішення.

STEM- гра «Сходи до сонечка»

Мета: розвивати просторове мислення;

ознайомити дітей з основами інженерії;

формувати вміння працювати в команді.

Матеріали: конструктор різний за розміром та кольором.

Хід гри

Вихователь на дошці закріплює макет сонця, на підлозі готує простір для будівництва. Діти подають деталі конструктора певного кольору та розміру. Після завершення будівництва відбувається обговорення:

- Чи важко будувати?
- Чому важливо робити сходишки міцними?
- Що робили ми неправильно?
- Чи насправді можливо дістатись до сонця, чому?

STEM-гра «Будинок для зайченятка»

Мета: ознайомити дітей з основами інженерії, вмінням планувати та конструювати;

розвивати дрібну моторику та просторове мислення;
виховувати вміння командної роботи.

Матеріали: магнітний конструктор, іграшковий зайчик.

Хід гри

Розповідь: Сильний вітер зруйнував будинок нашого зайченятка, тепер воно не має де жити, а скоро настане осінь. Давайте допоможемо маленькому зайченятку побудувати новенький, а особливо міцний будинок, де йому буде затишно.

Діти обговорюють який будинок будуть будувати, скільки поверхів, кімнат та якого кольору він буде. По черзіносять деталі та будують міцний будинок.

Щасливе зайченятко заселяється у будинок та пригощає всіх чаєм.

Діти з'ясовують, які помилки допускали при будівництві?

Чому в перший будинок не могло заселитися зайченятко?

Ми організовували STEM-заняття на свіжому повітрі під час прогулянок. Прогулянки з використанням STEM-технологій формують ціннісне ставлення до природи та відповідальність за навколишнє середовище. Активна діяльність на свіжому повітрі знижує рівень тривожності, створює позитивні емоції. Робота з природними матеріалами забезпечує розвиток дрібної моторики.

STEM-заняття «Чарівні листочки»

Мета: формувати уявлення про величину, розмір та колір
розвивати логічне мислення, увагу;
виховувати інтерес до математики та природи через ігри з природними матеріалами

Матеріали: листочки різного кольору, форми та розміру.

Хід заняття

Діти на ігровому майданчику шукають два листочки: один великий, а інший маленький.

Бесіда

Покажіть великий листочок, а тепер маленький.

Складіть «драбинку» з листочків від найменшого до найбільшого.

Зелені листочки поскладайте ліворуч, а жовті праворуч.

Давайте з листочків викладемо доріжку для зайчика.

Чому листочки опадають восени?

STEM-заняття « Куди зник лід»

Мета: формувати уявлення про зміну станів води;

розвивати уявлення, мислення, спостережливість та вміння робити висновки;

виховувати толерантне ставлення до командної роботи.

Матеріали: прозора ємність з кубиками льоду.

Хід заняття

Вихователь показує ємність з кубиками льоду. Це наші друзі кубики-льодинки, вони завітали до нас в гості, але трішки спізнились і вам час лягати спати, але вони обіцяють почекати на вас.

Після сну:

Діти, а куди зникли наші друзі?

Чому вони розтанули?

Хто допоможе їх повернути?

Діти спостерігають, шукають причинно-наслідкові зв'язки та роблять висновки.

Називають в яких станах може перебувати вода.

Діти, давайте залишимо воду на підвіконні щоб вона поспостерігала за сонечком.

Через тиждень, бачать що рівень води зменшився.

Діти, хто викрав нашу воду?

Відбувається спільне обговорення.

Ми з'ясували, що після проведених STEM- занять діти стали більш допитливими, в них покращилась пізнавальна активність, вона почали креативно мислити, вирішувати нестандартні завдання. У навчанні ми

використовували комплексний підхід, що сприяв кращому розвитку розумових навичок. Саме, сучасні STEM-технології закладають міцний фундамент для гармонійного розвитку особистості, вони невимушено та легко залучають дітей до пізнавальної діяльності, що забезпечує планомірному розвитку інтелектуальних задатків , які будуть необхідні у дорослому житті.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження та їх вплив на освітню практику.

У процесі експериментального дослідження здійснено впровадження компонентів STEM-освіти в навчальний процес ЗДО задля підвищення у дітей рівня пізнавальної активності, розвитку дослідницьких здібностей, творчості і практичних навичок, а також розвиток пізнавальної, комунікативної та соціально-емоційної сфери у дітей з ООП. Дослідно-експериментальна робота проводилась протягом 2024-2025 навчального року на базі Тернопільського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №21 Тернопільської міської ради, в межах одної досліджуваної групи. Щоб простежити динаміку змін у розвитку дітей було проведено дослідження, що охоплювало констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Таблиця 2.1.

Етапи дослідно-експериментальної роботи з впровадженням STEM-технологій

	Назва етапу	Зміст роботи
	Констатувальний	Спостереження за навчальною діяльністю дітей, проведення діагностичних заходів, формування плану впровадження STEM-технологій у роботу групи
	Формувальний	Розробка та проведення STEM-занять та підбір матеріалів, проведення консультацій для педагогів та ознайомлення їх з методикою STEM.
	Контрольний	Повторне проведення діагностичних заходів, порівняння результатів

		констатувального та контрольного етапів, опитування батьків та педагогів щодо результатів.
--	--	--

Порівняння результатів констатувального і контрольного етапів експерименту засвідчило позитивну динаміку у розвитку дітей з ООП. Через залучення дітей з ООП до практичних дослідів, спостережень та експериментів у них зросла пізнавальна активність. Діти стали більш впевненими у своїх можливостях, почали проявляти цікавість до навколишнього світу, ставили більше запитань та вчилися шукати альтернативні рішення.

Після впровадження STEM-занять за результатами експериментального дослідження у групі спостерігалися певні зміни: діти навчилися працювати у парах, задавати питання, вислуховувати думку інших, діти з ООП почали більш комунікувати.

За результатами дослідження було зафіксовано позитивні зміни в моторних уміннях дітей: у дітей з ООП покращилась чіткість та швидкість виконання рухових завдань, значно підвищилась точність та координація рухів, почали більш концентрувати свою увагу на виконання завдань, все частіше залучали дрібну моторику у дослідницьких завданнях. Діти навчилися самостійно приймати рішення, висловлювати власні припущення.

Ми зауважили, що завдяки спільній діяльності розвинулась емпатія, толерантність та взаємопідтримка, нормотипові діти почали частіше допомагати діткам з ООП, що сприяло формуванню позитивного соціально-психологічного клімату.

Для визначення пізнавальної активності дітей досліджуваної групи нами було проведено кілька методик, а саме:

Методика «Знайди зайве»

Мета: розвинути пізнавальну активність, вміння логічно мислити, узагальнювати та класифікувати предмети за певними ознаками.

Матеріали: набір карток із зображенням, де одна картка зайва.

1. Яблуко, слива, груша, парасоля.

2. Буряк, шапка, морква, огірок.

3. Зошит, книжка, ручка, тарілка.

4. Штани, майка, плаття, ложка.

Діти називають, або показують (діти з ООП в яких порушена мовленнєва діяльність), що із запропонованого є зайвим, чому?

Методика «Хто де живе»

Мета: дослідити в дітей молодшого шкільного віку рівень пізнавальної активності, вміння співставляти об'єкти живої природи та місце їхнього проживання.

Матеріали: набір карток

Діти співставляють картинки з тваринами з картинками місця їхнього проживання.

Методика «Чарівний мішечок»

Мета: визначити рівень пізнавальної активності, розвивати сенсорне пізнання, логічне мислення та уяву.

Матеріали: мішечок з предметами (лялька, машинка, м'яч, олівець, ложка, яблуко, телефон), для дітей з ООП картки із зображенням цих предметів.

Діти на дотик мають визначити і назвати, що це за предмет, а діти з ООП, в яких порушене мовлення, мають показати карточку із зображення даного предмета.

На констатувальному етапі провівши ряд методик для визначення пізнавальної активності у дітей, нами було досліджено, що лише 25% дітей

показали *високий* рівень, правильно виконували завдання та давали відповідь на запитання. 28% дітей - це *середній* рівень, вони частково виконували завдання, але хотіли допомоги дорослого. До середнього рівня розвитку належить і одна дитина з ООП. 47% дітей отримало результати із *низьким* рівнем пізнавальної активності, сюди входять і двоє дітей з ООП. Діти швидко втрачали інтерес до завдань, не проявляли зацікавленості, були пасивними, (рис 2.1.)

Для з'ясування ефективності експериментальної методики нами було проведено контрольний експеримент з аналогічними завданнями до констатувального етапу. Зіставлення результатів констатувального і контрольного етапів свідчить про покращення якості пізнавальної активності у дітей.

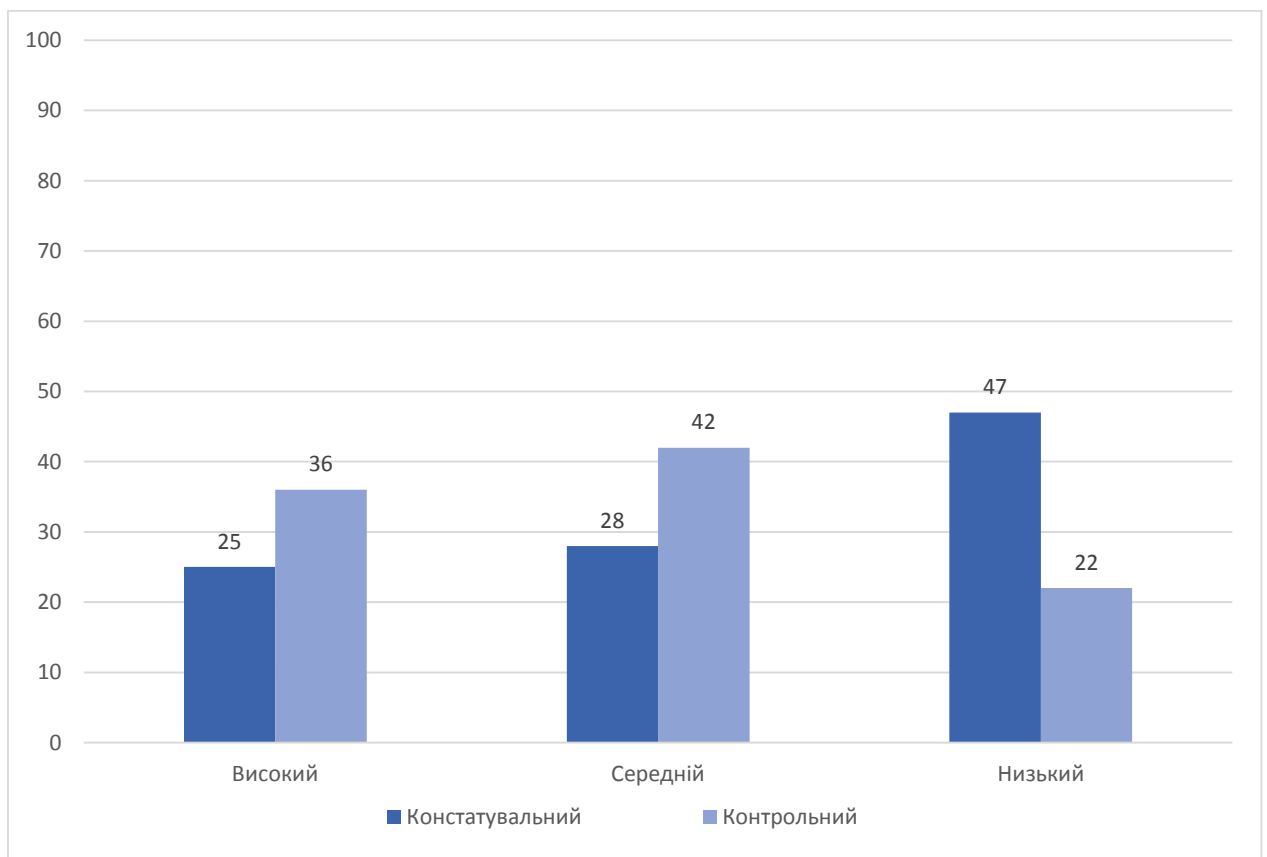

Рис.2.1. Динаміка пізнавальної активності дітей

Також, ми провели ряд методик для визначення когнітивних здібностей у дітей досліджуваної групи.

Методика «Що змінилося?»

Мета: оцінити у дітей молодшого шкільного віку рівень розвитку уваги, спостережливості та пам'яті.

Матеріали: набір предметів

Дитині показують предмети у певній послідовності, потім один ховають. Основне завдання дитини – визначити, що змінилося.

Методика «Склади пазли»

Мета: оцінити у дітей рівень розвитку просторового мислення, дрібної моторики та уваги.

Матеріали: Картина з пазлів.

Дитині пропонують скласти пазли користуючись схемою.

Методика «Послідовність»

Мета: оцінити розвиток просторового та логічного мислення, уваги, дрібної моторики.

Матеріали: деталі конструктора відповідних кольорів.

Дитині показують зразок моделі з конструктора з послідовністю відповідних кольорів. Дитина має уважно подивитися, а потім в правильній послідовності відтворити.

На констатувальному етапі нами було проведено декілька методик для визначення рівня розвитку когнітивних навичок у дітей, дослідження показало, що лише 22% дітей показали *високий* рівень, успішно виконували завдання. 44% дітей показало *середній* рівень розвитку когнітивних навичок, вони були не уважними, часто відволікалися та очікували допомоги дорослого. Дослідження показало що одна дитина з ООП має середній рівень розвитку когнітивних навичок, дві інших – з *низьким* рівнем розвитку (рис.2.2.)

Щоб довести ефективність експериментальної методики дослідження нами було проведено контрольний експеримент з аналогічними завданнями до констатувального етапу. Порівняння результатів констатувального і контрольного етапів підтверджують, що діти стали більш зосереджені, можуть відтворювати інструкції, порівнювати предмети та встановлювати логічні зв'язки.

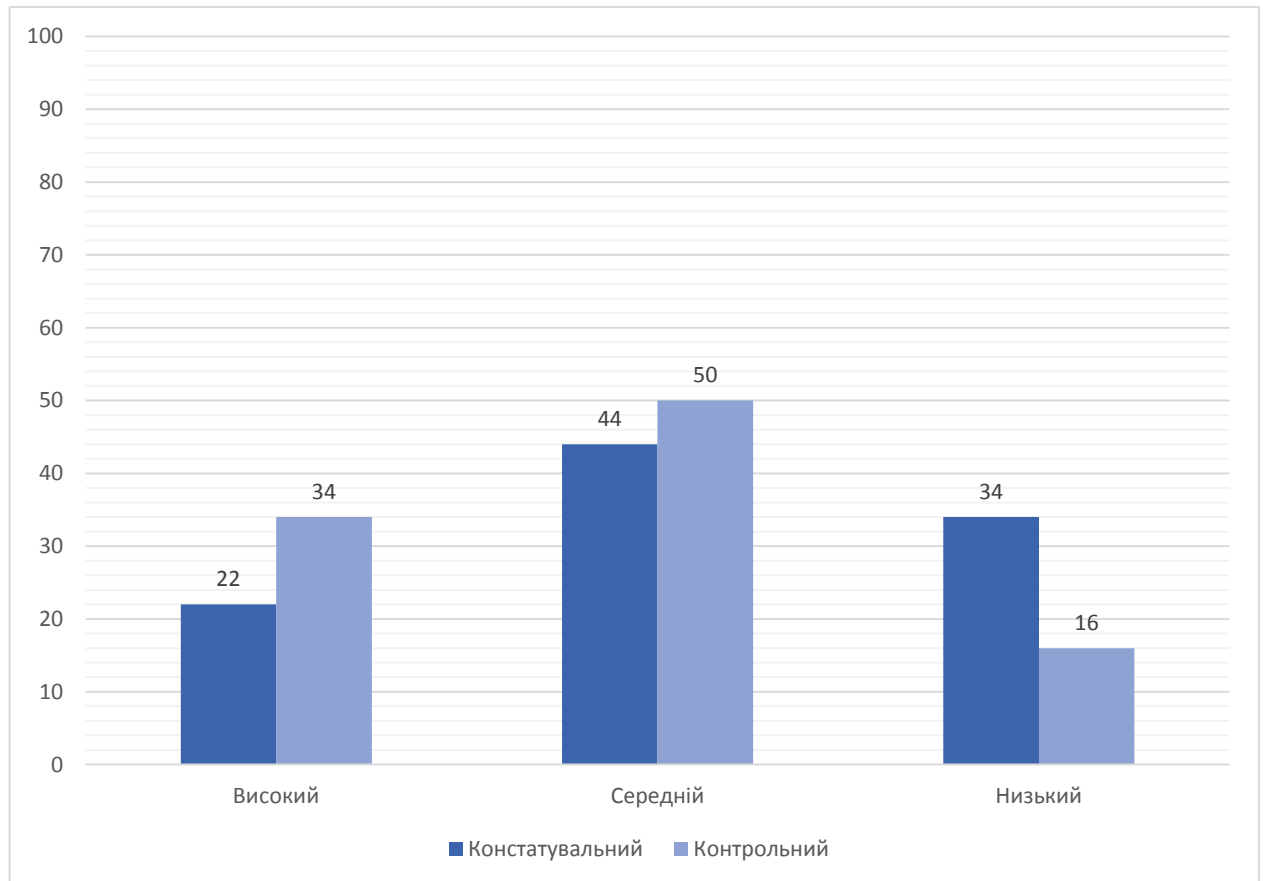

Рис.2.2.Динаміка сформованості когнітивних функцій у дітей

Для того щоб визначити наскільки у дітей розвинені мовленнєві здібності, нами було проведено гру «*Чарівний мікрофон*»

Мета: визначити рівень розвитку у дітей комунікативної функції – вміння висловлювати власні думки, правильно ставити запитання, уважно слухати співрозмовника.

Матеріали: іграшковий або уявний мікрофон, картки із зображенням.

Хід гри

Діти, сьогодні ми з вами знаходимось у телестудії. В мене в руках чарівний мікрофон - він надає слово тому, хто готовий говорити. Зараз ви витягнете по одній картинці і розкажете, що на ній зображено, а також можете задавати питання іншим учасникам в телестудії.

Кожна дитина по черзі розповідає, що зображено в неї на картинці, і дає запитання іншому учаснику.

На констатувальному етапі, участь у грі брало тільки 12 дітей, 3 частко говорили , 7 дітей відмовилось від участі у грі. На контрольному етапі, результати значно покращились, 15 дітей активно обговорювали завдання, 4 – частково і 3 дітей не брало участь в обговорені, через порушення мовленнєвої діяльності (рис.2.3.)

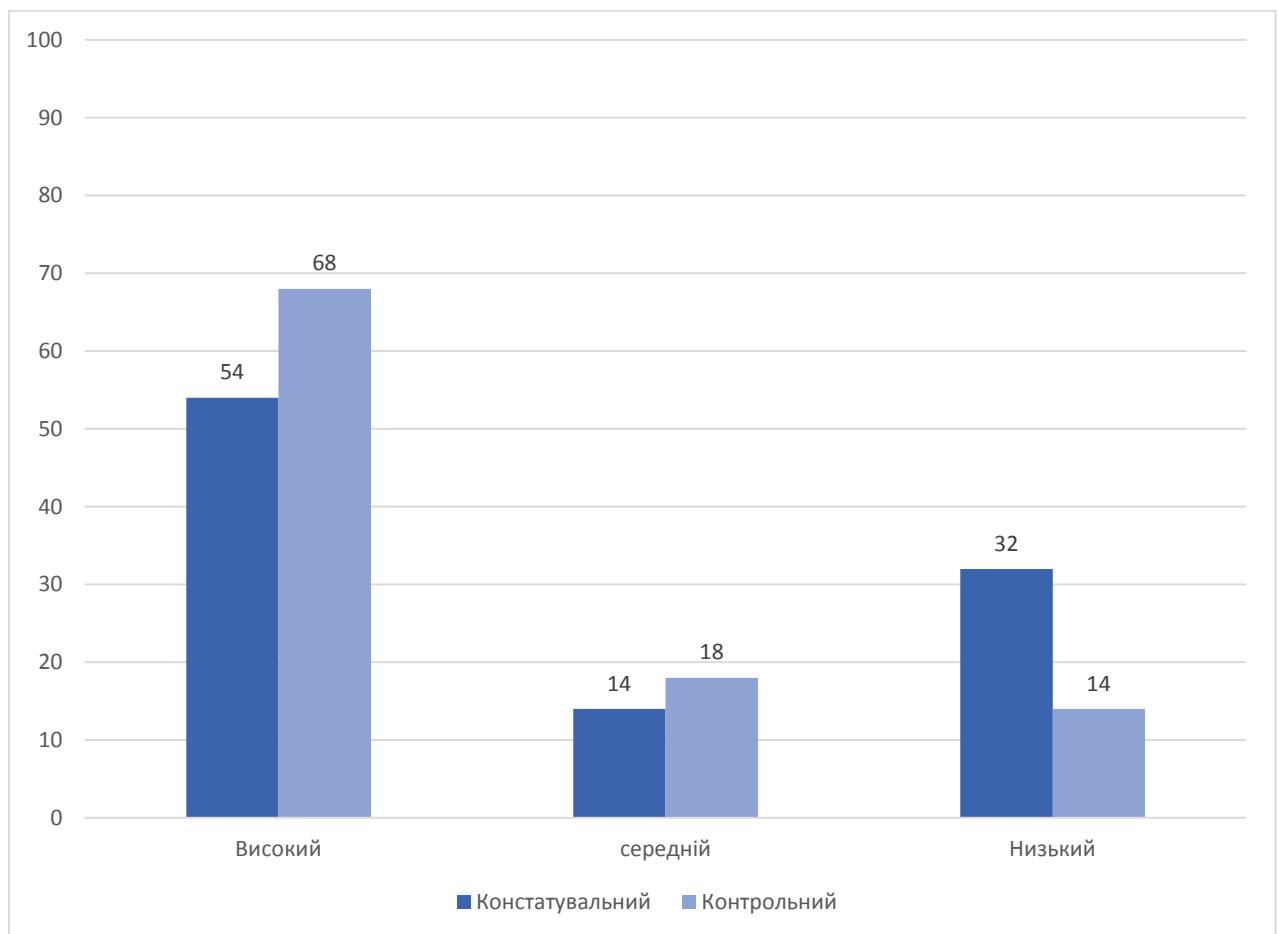

Рис.2.3. Моніторинг розвитку комунікативних здібностей

Проаналізувавши анкети батьків, слід зазначити, що більшість із них позитивно ставляться до впровадження STEM-технологій у закладі дошкільної освіти. Переважна частина опитаних стверджує, що діти після участі у STEM-заняттях стали більш зацікавленими в досліджуванні навколишнього середовища, навчилися самостійно приймати рішення, охоче беруть участь у дослідках вдома. Отже, за результатами аналізу анкет можна стверджувати, що батьки зацікавлені у впровадженні STEM-освіти, а окремі батьки зазначили потребу в розширенні інформаційної підтримки та долучення до спільної проєктної роботи. За результатами аналізу анкет педагогів, слід відмітити, що всі педагоги позитивно ставляться до впровадження STEM-технологій, а деякі з них вже використовують їх у себе на заняттях. Але частина педагогів зазначила, що є нестача в технічно-матеріальному забезпеченні і не вистачає методичних рекомендацій. Отримані дані можуть слугувати основою для подальшого покращення методичного забезпечення та системи підвищення професійної компетентності педагогів у напрямі STEM-освіти. Обрана тема дослідження має не тільки практичне значення, а й теоретичне, оскільки результати роботи можуть бути використані для вдосконалення педагогічної практики і розвитку освітніх програм в ЗДО.

Висновки до розділу 2

У процесі впровадження STEM-технологій у навчальний процес досліджуваної інклюзивної групи було підтверджено ефективність та результативність інтегрованого підходу до розвитку, навчання та соціалізації дітей з різними освітніми потребами. Застосування дослідження показало, що впровадження STEM-методик під час навчання забезпечило підвищенню пізнавальної активності, розвитку когнітивних здібностей, вмінню спілкуватися та самостійно шукати рішення. Активне використання пошуково-дослідницької та проєктної роботи сприяло формуванню в групі

позитивного, толерантного ставлення одне до одного, взаєморозуміння та відповідальності за командну роботу.

Завдяки STEM- технологіям навчання стало більш цікавим та практично спрямованим. STEM-заняття забезпечують рівні можливості для всіх дітей, формують комунікативні компетентності, сприяють соціалізації та розкривають потенціал кожної дитини.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне теоретичне та практичне дослідження проблеми впровадження інноваційних технологій і підходів до створення інклюзивного освітнього середовища в ЗДО.

1. Проаналізувавши сучасну наукову та методичну літературу можна стверджувати, що сучасні науково-методичні джерела формують цілісну теоретико-практичну основу для створення інклюзивного освітнього середовища в ЗДО, зосереджену на забезпечення рівного доступу до ефективної освіти, сприяння індивідуального розвитку кожної дитини та покращення ефективності педагогічної взаємодії у колективі.

Наукові джерела зазначають важливість комплексного підходу до створення інклюзивного середовища, який включає організаційні, педагогічні, психологічні, матеріально-технічні та соціальні умови. Значна роль надається професійній підготовці педагогів, роботі команди психолого-педагогічного супроводу, розробленню індивідуальних програм розвитку та залученню родини до освітнього процесу. Проблема організації інклюзивного освітнього середовища у ЗДО є однією з найактуальніших у сучасній педагогічній теорії та практиці.

2. З'ясовано, що інклюзивна освіта є сучасною педагогічною моделлю, орієнтованою на забезпечення рівного доступу до навчання, розвитку та адаптації в соціумі дітей, передусім тих, які мають особливі освітні потреби. Її зміст охоплює створення сприятливого освітнього середовища, де об'єднуються організаційні, матеріально-технічні, соціальні, психологічні умови для забезпечення індивідуального розвитку кожної дитини. Ключові засади інклюзивної освіти у ЗДО охоплюють принципи доступності, індивідуалізації, партнерства, гуманізації, варіативності та толерантності. Результативність інклюзивного підходу залежить від кваліфікаційної підготовки педагогів, роботи команди психолого-

педагогічного супроводу, розробленні індивідуальних програм розвитку, а також активної участі родичів у освітньому процесі дитини.

Таким чином, інклюзивна освіта в ЗДО є цілісною системою, що забезпечує гармонійний розвиток, соціалізацію та реалізацію потенціалу кожної дитини.

3. Проаналізувавши наукові джерела та практичний досвід, виявлено що організація інклюзивного освітнього процесу в ЗДО стикається з рядом проблем і викликів. Серед ключових проблем виділяють неповноцінну підготовку педагогів до роботи з дітьми з ООП, недостатнє забезпечення матеріально-технічними засобами, обмежена кількість методичних матеріалів та дидактичних розробок, а також низький рівень партнерської взаємодії з родинами.

Таким чином, успішна організація інклюзивного освітнього навчання в ЗДО потребує вдосконалення системного підходу, ефективної та комплексної підготовки педагогів, забезпечення відповідної матеріально-технічної бази, впровадження та використання інноваційних методик та партнерської співпраці з родинами. Лише поєднання цих умов дає можливість створити ефективне середовище для розвитку, навчання, виховання та соціалізації всіх дітей.

4. З'ясовано, що STEM-освіта відіграє значну роль у формуванні інклюзивного середовища в ЗДО. Впровадження STEM-технологій стимулює розвитку критичного та творчого мислення, стимулює дослідницьку діяльність дітей і забезпечує однакові можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Дослідницькі заняття створюють сприятливі умови для соціальної взаємодії, розвивають комунікативні навички та формують толерантне ставлення між дітьми з різними потребами. Таким чином, STEM-підхід не тільки підвищує якість та ефективність

освітнього процесу, а й активізує розвиток толерантності, співпраці та критичного мислення у дітей дошкільного віку.

5. Експериментальне впровадження STEM-освіти в інклюзивній групі показало позитивний вплив на розвиток пізнавальних, комунікативних та соціальних навичок у дітей. Дослідницькі та проєктні заняття активізують допитливість, розвивають критичне та творчо-логічне мислення, сприяють формуванню навичок командної роботи та вміння вирішувати проблемні завдання. Водночас, активна взаємодія під час спільних проєктів та експериментів підтримує розвиток комунікативних навичок, толерантного ставлення та співпраці серед дітей з різними індивідуальними потребами. Отже, STEM-підхід довів свою ефективність як інноваційний інструмент формування інклюзивного освітнього середовища та розвитку всебічних компетенцій дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко О. Організація інклюзивної освіти в дошкільному навчальному закладі / О. Андрущенко // Дитина з особливими потребами. — 2016. — № 2. — С. 5–7.
2. Аніщук А. Організація інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти / А. Аніщук // Науковий журнал Ніжинського держ. ун-ту ім. М. Гоголя. — 2023. — № 3. — С. 42–49.
3. Арнаутова Л. В., Лисенко І. Інноваційні технології в логопедичній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами / Л. В. Арнаутова, І. Лисенко // Проблеми реабілітації : Збірник наукових праць. — Одеса, 2023. — С. 10–14.
4. Безлюдна Н. В., Калиновська І. С. Організація роботи учителя початкової школи в інклюзивному освітньому середовищі / Н. В. Безлюдна, І. С. Калиновська // Академічні візії. — 2023. — Вип. 21.
5. Бистрова Ю. О., Коваленко В. Є. Складові та структура індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивних закладів дошкільної освіти / Ю. О. Бистрова, В. Є. Коваленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. — 2019. — № 6, ч. 1. — С. 189–202.
6. Бойко В. О. Інклюзивна освіта : до питання визначення поняття та особливостей її запровадження / В. О. Бойко // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. — 2012. — № 4. — С. 7–10.
7. Величко Д. Особлива дитина – особлива турбота / Д. Величко // Логопед. — 2020. — № 2. — С. 16–17.
8. Головань Л. Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами / Л. Головань // Психолог. — 2012. — № 19. — С. 10–17.

9. Горішна Н., Майчук О. Порухення інтелектуального розвитку у дітей : підходи до діагностики / Н. Горішна, О. Майчук // SocialWorkandEducation. — 2021. — Vol. 8, No. 4. — С. 528–539.

10. Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Вембер В. П., Бойко М. А. Роль цифрових технологій у розвитку екосистеми STEM-освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Т. 81, № 1. С. 1–20.

11. 10 правил комунікації з батьками дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/10-pravyl-komunikatsiyiz-batkamyditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/> (дата звернення 18.02.2025).

12. Дятленко Н. М. Подолання перешкод в інклюзивній освіті: теорія і практика / Н. М. Дятленко. — Львів : Світ, 2021. — 120 с.

13. Єсікова І. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти / І. Єсікова // Вісник Сковородинівської академії молодих учених : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. — Харків, 2024. — С. 37–41.

14. Заєркова Н. В., Трейтяк А. О. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik для педагогів і батьків / Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. — Київ, 2016. — 68 с.

15. Іваненко П. М. Суспільство проти інклюзії: соціокультурні виклики та перспективи / П. М. Іваненко. — Київ : Наука, 2023. — 312 с.

16. Іваненко Т. П. Інклюзивно-ресурсний центр як ключовий суб'єкт інклюзивної освіти / Т. П. Іваненко // Науковий часопис. — 2022. — № 3. — С. 21–27.

17. Іваненко Т. П. Формування соціальних навичок у дітей з особливими освітніми потребами / Т. П. Іваненко // Психологія і педагогіка: науковий журнал. — 2022. — № 4. — С. 38–45.
18. Іванова Л. В. Інклюзивне суспільство: методичний посібник для педагогів / Л. В. Іванова. — Львів : Світ, 2020. — 128 с.
19. Іванова Л. В. Роль освіти у формуванні інклюзивного суспільства / Л. В. Іванова // Соціальні інновації в освіті. — 2020. — Вип. 2. — С. 22–29.
20. Іванова Т. П. Забезпечення інклюзії без перешкод у закладах освіти / Т. П. Іванова // Освітній процес і інновації. — 2023. — № 4. — С. 44–51.
21. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад : навчально-методичний посібник / кол. упорядників: О. О. Патрикєєва, Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, Ю. М. Найда ; під заг. ред. В. І. Шинкаренка. — К. : ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2013. — 100 с.
22. Інклюзивна освіта від А до Я : poradник для педагогів і батьків / уклад.: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. — К., 2016. — 68 с.
23. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. — 152 с. — Рекомендовано Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (протокол № 4 від 24.04.2015).
24. Інклюзивна освіта: від основ до практики : посібник / колектив авторів. — Київ : Альтерпрес, 2018. — 256 с.
25. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : науково-методичний збірник. — К. : ФО-П Придатченко П. М., 2007.
26. Інклюзивне навчання в закладі дошкільної освіти / уклад. Т. В. Наумчук, С. В. Клім ; за участі О. А. Слинчук, С. М. Яновського, Ю. В. Голубюк та ін. — Київ : Літера ЛТД, 2024. — 160 с.

27. Інклюзивний простір. Порадник для педагогів та батьків : навчально-методичний посібник / уклад. Т. В. Логвін. — Чернігів : Десна Поліграф, 2018. — 188 с.

28. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / за ред. Л. Галенко. — Харків : Друкарня Мадрид, 2018. — 110 с.

29. Кабінет Міністрів України. Постанова від 10 квітня 2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» // Офіційний вісник України. — 2019. — № 30. — Ст. 1056. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-п>

(дата звернення 13.05.2025).

30. Ковальчук Н. В. Роль інклюзивно-ресурсного центру у підтримці дітей з ООП / Н. В. Ковальчук // Вісник педагогіки. — 2021. — Вип. 7. — С. 34–40.

31. Ковальчук Н. В. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами: теорія і практика / Н. В. Ковальчук. — Київ : Освіта, 2021. — 178 с.

32. Ковшар О. В. Організація роботи асистента вихователя в закладах дошкільної освіти: практичний аспект / О. В. Ковшар // Вісник педагогічних наук. — 2022. — Вип. 2. — С. 45–52.

33. Ковшар О. Уточнення поняття інклюзивного освітнього середовища ЗДО: сутність, завдання, принципи та структура / О. Ковшар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. — 2020. — Вип. 37. — С. 84–91.

34. Ковшар О. В. Інклюзивне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти: теорія і практика / О. В. Ковшар. — Київ : Освіта, 2022. — 256 с.

35. Ковшар О. В. Практичні аспекти створення інклюзивного середовища без бар'єрів / О. В. Ковшар // Науковий вісник педагогіки. — 2022. — Вип. 10. — С. 60–66.

36. Калініченко І. О. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в інклюзивних школах // Імідж сучасного педагога. — 2013. — № 3. — С. 44–46.

37. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Конвенція ООН від 13 груд. 2006 р., ратифікована Законом України від 16 груд. 2009 р. № 1767-VI. — URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71(дата звернення 15.04.2025).

38. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2025 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>(дата звернення 20.05.2025).

39. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Харків : Ранок, 2019. — 304 с.

40. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта : від основ до практики : монографія / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. — 152 с.

41. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. — Київ : САММІТ-книга, 2008. — 272 с.

42. Колупаєва А.А. Сучасні інноваційні тенденції в освіті, навчанні та психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими потребами// Основи соціальної педіатрії: навчально-методичний посібник – К.,2016р.

43. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Харків : Ранок, 2019. — 304 с.

44. Компанець Н. М. Комплексна оцінка особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами / Н. М. Компанець // Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ЗДО. — Київ, 2017.

45. Компанець Н. М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з особливими освітніми потребами / Н. М. Компанець. — Київ, 2018. — 56 с.

46. Компанець Н. М. Організаційні форми роботи з дітьми з ООП в умовах дошкільного закладу / Н. М. Компанець // Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. — Київ, 2018.

47. Компанець Н. М., Луценко І. В. Навчально-методичний посібник «Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ» / Н. М. Компанець, І. В. Луценко. — Київ, 2017. — 66 с.

48. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посібник / Т. Жук та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. — Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. — 247 с.

49. Кравченко Л. М. Психолого-педагогічні аспекти сімейного виховання дітей з ООП / Л. М. Кравченко. — Київ : Логос, 2020. — 220 с.

50. Кукуруза Г. В. Методологічні засади раннього втручання як системи психологічного супроводу родин, які виховують дітей з

порушеннями розвитку / Г. В. Кукуруза // Український вісник психоневрології. — 2012. — Т. 20, вип. 3. — С. 190–191.

51. Кучерак І., Петрушак О. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання : досвід, реалії та перспективи / І. Кучерак, О. Петрушак // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. — 2021. — Вип. 3 (47). — С. 121–127.

52. Ляпунова В. А. Міжособистісне спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах інклюзивної освіти / В. А. Ляпунова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. — 2020. — № 70, Т. 2. — С. 104–107.

53. Ляпунова В. А. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку / В. А. Ляпунова // Педагогіка та психологія. — Харків, 2016. — Вип. 52. — С. 60–69.

54. Мартинчук О. В., Довга К. Р. Концептуалізація поняття «діти з особливими освітніми потребами» в українській нормативно-правовій базі у сфері інклюзивної освіти / О. В. Мартинчук, К. Р. Довга // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. — 2019. — № 2 (72). — С. 18–25.

55. Матвєєва Н. Інноваційні методи навчання молодших школярів з ООП / Н. Матвєєва // Інновації в початковій освіті : проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення : матеріали 3 Всеукраїнської науково-практичної конференції, 4–5 березня 2020 р., м. Полтава. — 2020. — С. 38–41.

56. Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах / Міністерство освіти і науки України. — Київ, 2007. — 36 с.

57. Миськів Л. І. Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти / Л. І. Миськів // Європейські перспективи. — 2013. — № 10. — С. 66–70.

58. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів / МОН України. — Київ, 2020. — 48 с.

59. Новак О. М. Толерантна взаємодія в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема / О. М. Новак // Освіта та педагогічна наука. — 2023. — № 2 (183). — С. 35–43.

60. Організація інклюзивного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти : навчально-методичний посібник / колектив авторів; за наук. ред. О. Л. Рейпольської. — Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2020. — 96 с.

61. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування : навч.-метод. посіб. / О. Рейпольська, І. Гудим, О. Зайцева, А. Луценки, І. Цветкова ; за ред. О. Л. Рейпольської. — Київ : Ін-т спец. педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. — 160 с.

62. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупасової. — Київ : А.С.К., 2012. — 308 с.

63. Палатна, Д. Інклюзивне середовище: формування інтегрованого поняття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота». — 2019. — № 5(1). — С. 20–23.

64. Паливода, А. В. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків. Досвід Канади : посіб. — Київ, 2012. — 120 с.

65. Патрикеева, О. О., Дятленко, Н. М. Асистент вихователя в інклюзивному закладі дошкільної освіти : навч.-метод. посіб. — Київ : Освіта, 2021. — 96 с.

66. Патрикеева, О. О. Інклюзія без бар'єрів: методичні рекомендації для педагогів / О. О. Патрикеева. — Київ : Освіта, 2022. — 96 с.

67. Патрикеева, О. О., Дятленко, Н. М. Інклюзія в суспільстві: теорія та практика / О. О. Патрикеева, Н. М. Дятленко. – Київ : Освіта, 2021. – 144 с.

68. Петренко, І. В. Роль сім'ї у формуванні позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами / І. В. Петренко. – Харків : Освіта, 2021. – 184 с.

69. Петренко, О. В. Особливості соціалізації дошкільників з ООП в інклюзивному середовищі / О. В. Петренко // Соціальна педагогіка. – 2021. – Вип. 12. – С. 50–56.

70. Поліхроніді, А. Г. Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах / А. Г. Поліхроніді // Наука і освіта. – 2016. – № 6. – С. 82–85.

71. Порошенко, М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.

72. Про дошкільну освіту: Закон України від 06 червня 2024 р. № 3788-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — 2024. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20>(дата звернення 19.10.2025).

73. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2019 р. № 2456-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 55–56. — Ст. 256. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>(дата звернення 23.09.2025).

74. Про затвердження Положення про спеціальні та інклюзивні групи у закладах дошкільної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 62. — Ст. 2460. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021>(дата звернення 23.09.2025).

75. Про затвердження Порядку забезпечення дітей з особливими освітніми потребами допоміжними засобами навчання: постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 // Офіційний вісник України. – 2021. – № 60. – Ст. 1697. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021>(дата звернення 25.08.2025).

76. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 // Офіційний вісник України. — 2017. — № 56. — Ст. 2065. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019>(дата звернення 25.08.2025).

77. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами: наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2018 р. № 414 // Офіційний вісник України. – 2018. – № 38. – Ст. 1245. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18>(дата звернення 02.08.2025)

78. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>(дата звернення 25.08.2025).

79. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 5. – Ст. 57. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>(дата звернення 25.10.2025).

80. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради УРСР від 27.02.1991 № 789-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 13. — С. 145.

81. Про утворення інклюзивно-ресурсних центрів: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 // Офіційний вісник України.

— 2017. — № 15. — Ст. 494. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF>(дата звернення 10.07.2025).

82. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / за ред. Л. І. Прохоренко. — 2018. — 236 с.

83. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі / Ю. Лагунець та ін. — Київ : Міленіум, 2012. — 144 с.

84. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко. — Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. — 192 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»).

85. Прохоренко, Л. І. Дитина із труднощами у навчанні. — Київ : Літера ЛТД, 2019. — 48 с.

86. Савінова, Н. В., Берегова, М. І., Борулько, Д. М. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку : навчально-методичний посібник. — Миколаїв : Видавець Торубара В. В., 2020. — 114 с.

87. Саламанська декларація про освіту для всіх / ЮНЕСКО. — Саламанка, Іспанія, 1994. — 26 вересня 1994 р. — 12 с. — URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text(дата звернення 25.04.2025).

88. Свалієвич, Л. В., Фенчак, Л. М. Діти з особливими освітніми потребами: сутність та їх класифікація // Наука майбутнього : зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В. В. Гоблик. — Мукачево : РВВМДУ, 2022. — Вип. 1(9). — С. 143–147.

89. Семак, С. М. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. — 2012. — Вип. 19(1). — С. 242–251.

90.Сергієва, Т. Інклюзивна освіта дітей дошкільного віку: готовність до створення комфортного інклюзивного середовища // Науковий часопис. — 2023. — № 5. — С. 34–40.

91.Сергієнко, Т. П. Інклюзія та соціальна інтеграція: посібник для соціальних працівників / Т. П. Сергієнко. — Харків : Видавництво «Наука і освіта», 2019. — 160 с.

92.Створення ресурсних центрів: посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами. — Київ : Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», ФО-П Придатченко П. М., 2007. — 216 с.

93. Стрельнікова, О. О., Єсіна, Н. О. Поняття та сутність соціальної інклюзії в соціальній роботі // Сучасне суспільство. — 2019. — № 1(17). — С. 233–241.

94. Таранченко, О. М., Найда, Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі : навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. — Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. — 124 с.

95.Таранченко, О. М., Колупаєва, А. А. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі // Особлива дитина : навчання і виховання. — 2016. — № 3(79). — С. 7–18.

96.Теорія і практика інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / упоряд. К. М. Бондар. — 2-ге вид., доп. — Кривий Ріг, 2019. — 170 с.

97. Токар, Л. П. Інклюзивне освітнє середовище в закладах дошкільної освіти // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. — 2022. — № 208. — С. 309–313.

98.Трикоз, С. В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. — Київ : Літера ЛТД, 2019. — 40 с.

99. Україна. Кабінет Міністрів. Про внесення змін до Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти : постанова від 28 лип. 2021 р. № 769 // Офіційний вісник України. – 2021. – № 62. – Ст. 3872. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-2021>(дата звернення 21.07.2025).

100.Формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-formuvanna-inkluzivnogo-osvitnogo-seredovisa-dla-zabezpecenna-vsebicnogo-rozvitku-ditini-433431.html>(дата звернення 25.08.2025)

101.Шулик Т. В., Соколова О. В. Становлення та розвиток інноваційної моделі STEM-освіти в Україні та США. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2023. № 2 (118). С. 247–259.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків

Вплив STEM-технологій на розвиток дитини

Інструкція:

Шановні батьки! Ця анкета допоможе нам оцінити вплив STEM-занять на розвиток вашої дитини. Просимо відповідати щиро. Ваші відповіді будуть використані виключно в дослідницьких цілях.

1. Загальна інформація

Вік дитини: _____

Стать дитини: ☐ хлопчик ☐ дівчинка

Чи брала ваша дитина участь у STEM-заняттях?

☐ Так

☐ Ні

2. Запитання щодо спостереження за розвитком дитини

2.1. Комунікативні навички

Як ви оцінюєте зміни в комунікативних навичках вашої дитини після початку STEM-занять?

(1 — без змін, 5 — значні зміни)

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Коментар: _____

2.2. Самостійність

Чи помітили ви, що дитина стала більш самостійною у виконанні завдань?

☐ Так ☐ Ні ☐ Частково

Коментар: _____

2.3. Творчі здібності

Чи змінилася здатність вашої дитини до нестандартного мислення та створення нових ідей?

☐ Так ☐ Ні ☐ Частково

Коментар: _____

2.4. Мотивація до навчання

Як STEM-заняття вплинули на інтерес дитини до навчання та досліджень?

☐ Позитивно ☐ Без змін ☐ Негативно

Коментар: _____

2.5. Соціальна взаємодія

Чи покращилися взаємини дитини з однолітками після STEM-занять?

☐ Так ☐ Ні ☐ Частково

Коментар: _____

3. Загальна оцінка STEM-занять

Який ваш загальний рівень задоволеності STEM-заняттями вашої дитини?

☐ Дуже задоволені

☐ Задоволені

☐ Нейтрально

☐ Незадоволені

☐ Дуже незадоволені

Коментар: _____

4. Пропозиції та побажання

Що б ви хотіли змінити або додати в STEM-заняття для вашої дитини?

5. Додаткові коментарі

Додаток Б

Анкета для педагогів

"Вплив STEM-освіти на розвиток дитини"

Інструкція:

Будь ласка, оцініть, наскільки STEM-заняття вплинули на розвиток дітей у вашій групі. Ваші відповіді допоможуть проаналізувати ефективність STEM-технологій.

1. Загальні дані

1. Ваш педагогічний стаж:

☐ до 5 років ☐ 5–10 років ☐ понад 10 років

2. Вік групи: _____

3. Чи впроваджуються у вашій групі STEM-заняття?

☐ Так ☐ Ні

2. Оцінка впливу STEM-освіти

(Вкажіть, будь ласка, оцінку від 1 до 5, де: 1 — повністю не згоден, 5 — повністю згоден)

2.1. Когнітивний розвиток

1. STEM-заняття сприяють розвитку логічного мислення у дітей. ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

2. STEM-заняття розвивають пам'ять та увагу. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

3. Діти краще усвідомлюють зв'язок між теорією та практикою. ☐ 1
☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

2.2. Творчі здібності

4. STEM-заняття стимулюють розвиток креативності. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3
☐ 4 ☐ 5

5. Діти проявляють ініціативу у пошуку рішень та створенні власних проєктів. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

2.3. Соціальні компетенції

6. STEM-заняття сприяють розвитку комунікативних навичок. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

7. STEM-заняття підвищують вміння дітей працювати в команді. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

8. STEM-заняття сприяють розвитку толерантності та взаємоповаги. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

2.4. Мотивація та навчальна активність

9. STEM-заняття підвищують інтерес дітей до навчання. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

10. Діти проявляють більшу активність під час STEM-занять у порівнянні з традиційними заняттями. ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

3. Якісна оцінка

11. Які зміни ви помітили у дітей після впровадження STEM-занять?

12. Які сильні сторони STEM-занять ви б відзначили?

13. Що, на вашу думку, варто покращити у STEM-заняттях?

4. Загальна оцінка

14. Наскільки ви задоволені результатами впровадження STEM-освіти у групі:

☐ Дуже задоволений/задоволена

☐ Задоволений/задоволена

☐ Нейтрально

☐ Незадоволений/незадоволена

☐ Дуже незадоволений/незадоволена

Коментар: _____